

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

DIPLOMAT

H.Əliyev

www.Diplomata-kurdi.com

№ 08 (156), 05 - 11 mart, Adar - sal 1212
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyaməti, 40 qəpik
Hêjaye

**Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!**

**Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.**

**Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.**

Səbahəddin Eloğlu

**İlham Əliyev Argentinanın xarici
işlər nazirini qəbul etmişdir**

Azərbaycanın sovetləşməsi və Qarabağın qara günləri

Səh. 5

**Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê
kurd Gêneral Mistefa Barzanî**

Səh. 7-10

Səh. 3

**Конференция курдского
языка проходит в Амеде**

Səh. 14

**Нечирван Барзани
– курдский Ли Куан Ю?**

Səh. 16

**Барзани и Талабани обсудили
формирование нового кабинета КРГ**

Səh. 15

**Турция и Иракский Курдистан
предпринимают очередную попытку
решить курдский вопрос в Турции**

Səh. 3

**Azərbaycan millətlərindən ən
çox türkləşməyə uyan kürdlərdir**

Səh. 4

**Bir anam kürd,
bir anam od**

Səh. 14

ШИРИН АЛИЕВИЧ-60

Səh. 6

**Taybetiyên Şoreşa Îlonê
û Barzanî: Serokê Şorêşê...**

Prezident İlham Əliyev Bakının Nizami və Xətai rayonlarında körpələr evi və uşaq bağçalarının əsaslı təmir və yenidənqurma işlərindən sonrakı vəziyyəti ilə tanış olmuşdur.

Prezident İlham Əliyev Paytaxtın Nizami rayonu ərazisində 110 sayılı körpələr evi və uşaq bağçasının əsaslı təmir və yenidənqurma işlərindən sonrakı vəziyyətlə tanış olmaq üçün buraya gəldi. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbov görülmə işləri ilə bağlı Prezident İlham Əliyevə məlumat verdi. Bildirildi ki, bağçanın binası 1965-ci ildə inşa olunub.

Son dəfə 1976-cı ildə əsaslı şəkildə təmir olunub. Müəssisə 12 qrupdan ibarət 220 uşaq üçün nəzərdə tutulub. Hazırda burada 7 qrupdan ibarət 150 uşaq tərbiyə alır. 5 qrup otağında isə məcburi köçkünlər məskunlaşıb. Bildirildi ki, binanın 1700 kvadratmetrlik sahəsi

ilə tam təchiz edilib. Körpələr evi və uşaq bağçasının yeməxanası da ən müasir tələblər səviyyəsindədir. Bağçanın əsas binasında aparılan yenidənqurma işləri ilə yanaşı həyətə sahədə də abadlıq və quruculuq tədbirləri görülüb. Bir hektar sahəni əhatə edən həyətə sahədə uşaqların əylənməsi üçün xüsusi guşələr yaradılıb. Binanın və ərazinin işıqlandırma sistemi tamamilə yenidən qurulub, işıq dirəkləri yeniləri ilə əvəz edilib. Nizami rayonundakı 110 sayılı körpələr evi və uşaq bağçasının əsaslı təmir və yenidənqurma işlərindən sonrakı vəziyyətlə tanışlıqdan sonra dövlət başçısı Xətai rayonundakı 251 sayılı körpələr evi və uşaq bağçasının yenidənqurmada sonrakı vəziyyətlə yaxından tanış oldu. Burada görülmə işləri ilə bağlı da Prezidentə məlumat verildi. Qeyd olundu ki, körpələr evi və uşaq bağçasının binası 1984 - ci ildə inşa

İlham Əliyev Nizami və Xətai rayonlarında körpələr evi və uşaq bağçalarının əsaslı təmir və yenidənqurma işlərindən sonrakı vəziyyəti ilə tanış olmuşdur

var. Dövlət başçısının tapşırığı ilə iki mərtəbədən və 6 korpusdan ibarət körpələr evi və uşaq bağçasının binası qısa vaxt ərzində ən müasir standartlara uyğun olaraq əsaslı şəkildə təmir edilib. Qazanxana yenidən qurulub, yeni istilik sistemi yaradılıb, bağça isti və soyuq su

olunub. 120 yerlik bağçada 6 qrup fəaliyyət göstərir. İki mərtəbədən, və 4 korpusdan ibarət binanın ümumi sahəsi 1100 kvadratmetrdir. Həyata keçirilən əsaslı təmir və yenidənqurma işlərindən sonra müəssisədə uşaqların təlim və tərbiyəsi üçün ən müasir şərait yaradılıb.

251 sayılı körpələr evi və uşaq bağçasında qazanxana tamamilə yenidən qurulub, müasir istilik sistemi yaradılıb, daimi olaraq isti və soyuq su ilə təchiz edilib. Müəssisənin 3500 kvadratmetrlik həyətə sahəsində də abadlaşdırma işləri aparılıb, uşaqların əylənməsi üçün

lazımı şərait yaradılıb. Işıqlandırma sistemi yeniləri ilə əvəz edilib. Körpələr evi və uşaq bağçalarının hər ikisində təhlükəsizlik kameraları quraşdırılıb. Görülmə işləri ilə yaxından tanış olan dövlət başçısı müvafiq tapşırıqlarını verdi.

Azərbaycanın inkişafı bütün regionun rifahını artırır

"Azərbaycan iqtisadiyyatı inkişaf templəri üzrə MDB-də birinci və dünyada 51-ci yerləri tutur"

Azərbaycanın inkişafı regionda bütün ölkələrin əhalisinin rifahının artımına xidmət edir. Bu barədə Azərbaycan Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev bəyan edib.

"Bu gün Azərbaycan sürətlə inkişaf edən dövlətlər sırasındadır, bu regionda ölkələrin əhalisinin rifahının artımına imkan yaradır", - deyərək R.Mehdiyev Bakıda keçirilən İslam Konfransı Təşkilatına üzv ölkələrin beynəlxalq forumunda çıxışında bəyan edib.

Onun sözlərinə görə, Bakı-Tiflis-Ceyhan, Bakı-Tiflis-Ərzurum və s. kimi boru kəməri layihələri regionda əhalinin rifahının artımına xidmət edir.

Prezident Administrasiyasının rəhbəri qeyd edib ki, əgər müstəqilliyin birinci illərində Azərbaycanın dövlət büdcəsi cəmi 500 milyon dollar təşkil edirdisə, 2012-ci ildə büdcə 22 milyard dollara çatacaq. Beynəlxalq təşkilatların məlumatlarına istinad edərək, R.Mehdiyev qeyd edib ki, "Azərbaycan iqtisadiyyatı inkişaf templəri üzrə MDB-də birinci və dünyada 51-ci yerləri tutur". "Gələcək 10 il ərzində Azərbaycan qeyri-neft sektoru hesabına ölkə iqtisadiyyatını 2 dəfə artırmağı planlaşdırır", - deyərək o bildirib.

R.Mehdiyev forum iştirakçılarını dünyada baş verən hadisələrə zamanında reaksiya vermək məqsədi ilə sıx əməkdaşlığa çağırıb. "Dünya ictimaiyyəti qarşısında duran çağırışlar İslam Konfransı Təşkilatına üzv ölkələrin beynəlxalq mərkəzləri arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsini tələb edir", - deyərək o əlavə edib ki, yalnız bu şərtlərdə çağırışlara operativ cavab vermək mümkün olacaq.

Bizim xarici siyasətdə qonşularımızla münasibətlərin yaxşılaşdırılması prioritet məsələlərdən biridir. Bunu xarici işlər naziri Elmar Məmmədov Bakıda işinə başlamış "İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı ölkələrində dəyişikliklər və transformasiyalar" mövzusunda İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlərin beynəlxalq mərkəzlərinin 3-cü forumunda çıxışı zamanı deyib.

"Müstəqillik illərində də biz bu məqsədimizə demək olar ki, nail olmuşuq. Lakin Ermənistanla aramızda olan problem bu münasibətlərə istər-istəməz mənfi təsir göstərir. Azərbaycan torpaqlarının işğal altında olduğu müddətdə bu münasibətlərin düzələcəyi inandırıcı deyil.

İşğalçıların bizim torpaqlardan çıxmasında israrlıyıq "Ermənistan və həmsədr ölkələrdəki seçki Qarabağ nizamlanmasına təsir etməməlidir"

Biz əlimizdən gələni qədər Ermənistanla münasibətləri yaxşılaşdırmaq istəyirik. Lakin işğalçıların bizim torpaqlardan çıxmasında da israrlıyıq".

O qeyd edib ki, bizim məqsədimiz regionda qısa zamanda sülh və əmin-amanlığı yaratmaqdır.

"Ümumiyyətlə, heç bir ölkə torpaqlarının işğal edilməsini istəməz. Bizim də tələbimiz odur ki, BMT-nin qətnamələri çərçivəsində Ermənistan ordusu işğal etdikləri Azərbaycan torpaqlarından çəkilsin".

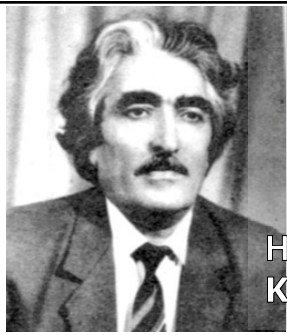
Elmar Məmmədov ümid edir ki, 2012-ci ildə ATƏT-in Minsk qrupuna həmsədr ölkələrdə, həmçinin Ermənistanda keçiriləcək prezident seçkiləri Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanmasında durğunluğa

səbəb olmayacaq.

"Bu ölkələrdə qarşıdan gələn seçkiləri nəzərə alaraq, düşünürəm ki, bu il kifayət qədər mürəkkəb olacaq. Digər tərəfdən, biz Ermənistan daxil olmaqla, tərəfdaşlarımıza bu dövrdən problemin həllini təxirə salmaq üçün deyil, etibar tədbirlərinin gücləndirilməsi təşəbbüsləri hesabına qarşılıqlı anlaşmanı artırmaq üçün istifadə etməyi təklif edirik", - deyərək E.Məmmədov bildirib.

"Hesab edirəm ki, qısamüddətli olmasa belə, o zaman ortamüddətli dövr ərzində biz erməni liderlərinin diqqətini münaqişənin həllinin yalnız onların xeyrinə olacağına yönəltmək üçün arqumentlər tapacağıq. İnanıram ki, biz müsəlman dünyasının ölkələrinin köməyi ilə buna nail ola biləcəyik", - deyərək o bildirib.

**Hüseyin
Kürdoğlu**

VƏTƏNSİZ OLARMI

Gülüstandır gül məkanı,
Gül də vətənsiz olarmı?!
Hər küləyin öz səmti var,
Yel də vətənsiz olarmı?!

Bitirən var hər bitəni,
Yetirən var hər yetəni.
Tarixdir vaxtın vətəni,
İl də vətənsiz olarmı?!

Sevincin də, dərdin də var,
Namərdin də, mərdin də var.
Dilin varsa, yurdun da var,
Dil də vətənsiz olarmı?!

Hər avaz bir teldən gələr,
Ya bəmədən, ya zildən gələr.
Göz yaşı könüldən gələr,
Sel də vətənsiz olarmı?!

Uyma şirin dilli yada,
Yurdun-yuvan gedər bada.
Min bir el var bu dünyada,
El də vətənsiz olarmı?!

QOLTUQ AĞACI

Qoltuq ağacıyla yeriyir oğlan,
Yanında qaraqaş, qarağöz pəri.
Necə qayğıkeşdir, necə mehriban,
Qəhrəman əsgərin qəşəng dilbəri.
Vətən namusudur başının tacı,
Müqəddəs ağacdır qoltuq ağacı!

**Şamil
Əsgərov**

Bir anam kürd, bir anam od

Bilsin hamı, bilsin aləm, qəlb dəyəni yazır qələm:
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!
Vidən satan, araqatan danışsa da həlləm-qəlləm,
Gecə-gündüz Od yurdunun keşiyində duran Kürdəm!
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Gədə-güdə ətəyindən nahaq yerə tökmür daşı,
Əqidəmi dəyişməyəm cəhd etsə də nədən, naşı.
Azərbaycan torpağına, iftiraya şərə qarşı
Otuz səkkiz izotoplu – nüvə odlu «uran» Kürdəm!
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Necə danım, kola girib kürəklərdən atan da var,
Ucuz şöhrət arzusuyla marıqlarda yatan da var.
Nə olsa da «... karvan keçər, yel qayadan nə aparar?»
Mən dostluğa sədaqətdə hər kəlməsi «Quran» Kürdəm!
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Axarını dəyişdirib çaylar geri dönə bəlkə,
Kainatdan ayrı düşüb günəş göydə sönmə bəlkə.
Dəyişməyəm, ayrılmağam doğransam da tikə-tikə,
Azərbaycan təsbiylə polad qala quran Kürdəm!
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Yoxdur alçaq – qəlbədən gülüb üzdə saxta yanan kimi,
Danma, yoxdur haramzada öz əslini danan kimi.
Ey Kürd! Odlar diyarını sev öz doğma anan kimi,
Mən bu xalqa arxalanıb düşməni bağrı yaran Kürdəm!
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

YERİN GÖRÜNÜR HƏMZƏ

Koroğlu heykəlinin dilindən

Mən gəldim bu zamana,
Düşdüm çənə, dumana,
Baxdım yaxş, yamana
Yerin görünür Həməzə!

Sənə keçəl söylədik,
Yaltaq, alçaq söylədik
Heyf, günah eylədik
Yerin görünür Həməzə!

Nahaqdan öyünmədin,
Şərəfsiz deyilmədin,
Mənə də əylmədin,
Yerin görünür Həməzə!

Bu gün tellilərdə var,
Keçələ tələ qurar,

Ev yıxıb, əhval sorar
Yerin görünür Həməzə!

Adam var şor istəyir,
Bal da versən pisləyir,
Səni şərə səsləyir,
Yerin görünür Həməzə!

Şöhrət var qan üstədi,
Hörmət var can üstədi,
Düşüncələr xəstədir
Yerin görünür Həməzə!

Gəl düşünək bu dərdi,
Qarabağ böyük zərdi,
Düz oynamaq hünərdi,
Yerin görünür Həməzə!

Qorxu selini yardım,
Məqsəd ardınca vardin,
Nə aldınsa qaytardin,
Yerin görünür Həməzə!

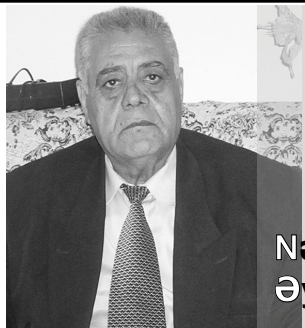
Söylə hardasan qağa,
Yatmışan qalx ayağa
Gəl yanımda dön dağa
Yerin görünür Həməzə!

Məkanım Çənlibeldi,
Bakı da bizim eldi,
Mərdin sonu heykəldi
Yerin görünür Həməzə !

Qırat kimi at sənin
Bu alqış hörmət sənin
Atana rəhmət sənin
Yerin görünür Həməzə!

İnsanlara baxanda
Könlüm sənə barışır,
Bu heykəldən biri də
Elə sənə yaraşır
Yerin görünür Həməzə!

Natiq ZAMAN

**Nəriman
Əyyub**

RÜŞVƏT

Rüşvət sorulubdur qana, iliyə,
Ordan təmizləmək xeyli çətindir.
İndi qiymət verilməyir biliyə,
Bilən yox, olan var məmləkətidir.

Minillik yığsa da doymur gözləri,
Sanki yüz il deyil, min yaşayacaq.
Kitabı oxumur, bilmir sözləri,
Yığır çirk pulları o qucaq-qucaq.

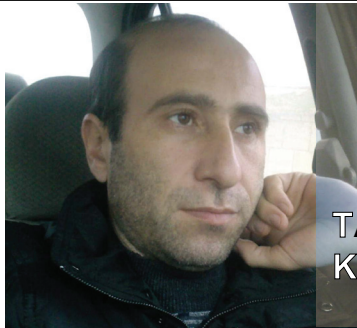
Yüz nəfər nəvəsi olsa da belə,
Bəs edər nə qədər nəticəsinə.
Yenə də gözləri doymayıb hələ,
Çatar yüz olsa da kötücəsinə.

Şüurlu övlada nə lazım dövlət,
Qeyrətli olarsa özü yığacaq.
Şüursuz olarsa gedəcək əlbət,
Dağıdar olanı o qucaq-qucaq.

Düşüncəsiz insan, eşit sözümlü,
Yığdığı rüşvətin yoxdur faydası.
Mən yuma bilmərəm heç vaxt gözümlü,
Gözümlə görürəm gündəlik yası.

Korrupsiya qərarı çox gecikibdir,
İllər keçib qalıb başlı-başına.
Yeyən yeyib üstündən su içibdir,
Yayılib vətənin torpaq-daşına.

Düzələr, almasa hər birincisi,
Bir də ki, qərarlar işləsə qəti.
Onda ala bilməz heç ikincisi,
Bir də hamı gözləməli qeyrəti.

**Təriyel
KÜSKÜN**

VƏTƏN YADA DÜŞÜBDÜ

Dəlidağım cəlladların, şərəfsizin, yadındı,
Gəlinqaya kimsəsizdi, başı kəşik qadındı.
Ay eloğlu susmaq olmaz, bu ki, sənin adındı,
Yağı düşməni həyasızdı, əxlaqsızdı, çaşıldı,
Vətənsizəm, Vətən oğlu, Vətən yada düşübdü!

Sarıyerim dərdimizdən, saralıbdı, solubdu,
İstisuyum kövrəlibdi, göz yaşına dönübdü.
Tərtər çayı aşıb-daşmır, intizardan donubdu,
Həsərimiz, dəhşətimiz ürəklərdə coşubdu,
Vətənsizəm, Vətən oğlu, Vətən yada düşübdü!

Qərib çaylar, görən yenə şaqqıldayır, çağlayır?
Kədərimiz, ah-naləməz şiş qayarı dağlayır,
Kəməri qaya gecə-gündüz kədərlənir, ağlayır,
Dərdlərimdən, ah-vayımdan başım yaman şişibdi,
Vətənsizəm, Vətən oğlu, Vətən yada düşübdü!

Daşlıtəpə, biz olmadan kəklikotun oldumu?
Qantəpərin, gicirtkanın, yarpızın da soldumu?
Ətəyində sarıbulaq göz yaşına doldumu?
Bu həsrətdən, intizardan bağrımbaşı bişibdi,
Vətənsizəm, Vətən oğlu, Vətən yada düşübdü!

Bilirəm ki, qənşərqüzey qəribsiyib ağlıyır,
Dərindərə bizziz qalıb, gecə-gündüz zarıyır,
İllərdi ki, maral uçan, öz maralın arayır,
Qartal uçmur, dağ keçisi zirvələrdən düşübdü,
Vətənsizəm, Vətən oğlu, Vətən yada düşübdü!

Gəl-gəl bulaq darıxıbdı, gəl-gəl deyir elinə,
Sır-sır bulaq sınıldamır, düşüb düşməni əlinə,
Nişdər suyu qan ağlayır, dönüb gözyaş selinə,
Səllər-sular, qəzəbindən şaqqıldayıb, daşdı,
Vətənsizəm, Vətən oğlu, Vətən yada düşübdü!

Allahımız bil, böyükdür, qəm eyləmə ay Küskün,
Qismət olar İnşallah, bacandan çıxar tüstün,
Yurddan köşkün düşmənin yurda dönər büs-bütün,
El-obamız nə zamandı sönməz oda düşübdü,
Vətənsizəm, Vətən oğlu, Vətən yada düşübdü!

**Bəriyə
Bala**

EZ KİME?

Ne xwîn-rêjim, ne pir bêjim, ne ji dêran,
Ne durûme, ne xayînim, ne ji filan,
Ne rê birim, ne ked xurim berê-berda,
Xuluqîme, xalî nabim kul û derda.

Ez ne dizim, ne qaçaxim, ne derewbêj,
Ne revekim, ne dîn-harim, ne ker û gēj,
Ez kargerim, xûydan rêjim berê-berda,
Ez hîrome, ez gîrome nav emir da.

Ne feqîrim, ne bedeslim, ne bê tivdîr,
Ne acizim, ne kasilim, ne bê texbîr,
Welathezim, bok-beranim berê-berda,
Simêl palim, tirsam tune zincîr-qeyda.

Ne kevirim, ne gedûkim, ne şewla xar,
Ne kanîme, ne gelîme, ne çemê har,
Gula bînim, bê av mamê bere-berda,
Bê rusqetim, tengezarim Şerqa kalda.

Ez Mûsilim, şên Kerkûkim, Cizîra rewş,
Mehabadim, Erdehanim, Serdeştə xweş,
Gul Sînenim, geş Bidlîsim, Sîpanê rind,
Ez Batmanim, ez Çewlikim, hezara gund.

Diyarbekir, Dêrsim, Hîzan, him ji Zexok,
Ez Dicleme, ez Firatim, him ji Dihok,
Deştə Wanê, gelyê Zilan, cot Agrî me,
Kosedaxim, Eledaxim, zar cindî me.

Ûrfa rewşim, mêr Şimaxim, him ji Mərdîn,
Gur Erezim, Hekarîme, Mûrada dîn,
Rewandûzim, Ûrmîyame berê-berda,
Ser bilindim, zûda xasim eslê xwe da.

Ez Bisitûn, «Kevrê sondê», Helebçeme,
Erfina rêz, «Çiyayê bêxên», lawê çeme,
Erzûrûmim, Qaqizmanim berê-berda,
Ez ne kenyam, ez şa nebûm vê dinê da.

Ez Guhderzim, Rustem Zalim, şêr Sulheddîn,
Ez Qazîme, ez Barzanim bikin yeqîn,
Şêx Sehîdim, Ocalanim berê-berda,
Xêynî welêt tawet nakim ez tu erda.

Ez Feqîme, ez Xanîme, him Cizîrî,
Cegerxwînim, sert Bateme, kal Herîrî,
Merd Goranim, mêr Hejarim berê-berda,
Bextê min reş, dişewitim nav zulmê da.

Sîyabendim, Xeca zêrim, dilê wêran,
Sîtya alim, Zîna jarim, Memim, heyran,
Bengî Eysîm, pir namûsim berê-berda,
Dilovanim, bê hucetim ruhê xweva.

Leyla Qasim, Zekîya şewat, rind Binevşim,
Eysêşanim, Gulistanim, awaz xwaşim,
Gêrlame, Pêşmergema berê-berda,
Bê sîç-gune tim dizerim hepsê sar da.

Ez ne Tirkim, ne Erebin, ne ji Fariz,
Ne Qazaxim, ne Ûzbêkim, ne ji Qırqiz,
Mêdya kalim, Şedaddîme berê-berda,
Bê zimanim, bê miskanim mala xwe da.

Rîya min heq, eslê min Kurd, musulmanim,
Kanê min pir, axa min dur, lê mewanim,
Ez birçîme, ez tezîme berê-berda,
Kaliyam, naliyam, tim peritîm xerîbyê da.

Cəmil HƏSƏNLİ

Tarix elmləri doktoru, professor
“Media forum” saytı tarixçi
alim Cəmil Həsənlının
“Azərbaycanın sovetləş-
məsi və Qarabağın qara
günləri (1920-1923)”
araşdırmasını oxuculara
təqdim edir.

Əvvəli ötən sayımızda

Mübahisəli torpaq məsələlərini həll etmək üçün yerlərə səlahiyyətli komissiya göndərilməsi Torpaq Komissarlığına təklif edildi. Eyni zamanda hər 4 qəzada partiya və sovet işinin yenidən təşkil olunması istiqamətində bir sıra addımların atılması məqsəduyğun sayıldı, ilk addım kimi Şamil Mahmudbəyov Şuşa qəzası icraiyyə komitəsinin sədri vəzifəsindən azad edildi və onun yerinə Əliqulu Babayev təyin edildi.

Təşkilat Bürosunun qərarına görə, Qarabağın muxtar hissəsinin sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün Torpaq, Hərbi Dəniz və Daxili İşlər komissarlıqlarının nümayəndələrindən ibarət xüsusi komissiya yaradıldı. Halbuki üç gün əvvəl AK(b)P MK-nın Təşkilat Bürosunun və Qarabağın məsul işçilərinin geniş təmsil olunduğu konfransda Dağlıq Qarabağa ayrıca muxtar vilayət statusu verilməsi məqsəduyğun hesab edilməmişdi.

Qarabağın dağlıq hissəsinə muxtariyyət verilməsi haqqında Qafqaz Bürosunun məlum qərarından sonra Mərkəz bu məsələyə aid olan ən kiçik məqamları belə diqqətdə saxlayırdı. 1922-ci ilin may ayının 22-də İ.Stalin Azərbaycan K(b)P MK-nın baş katibi S.Kirova məktubunda istehlazla soruşurdu: “Deyirlər, Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsində Qarabağı, demək olar, “əsl qarabağlı” Fonşteyn təmsil edir?”

İyun ayının 18-də Stalina göndərdiyi gizli cavabda Kirov izahat verirdi ki, “Kimsə sizi yanlış məlumatlandırıb... Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin Qarabağdan olan üzvlərinin siyahısını sizə məlum edirəm: 1) Əhmədov, 2) Arzanyan, 3) Ələkbərov, 4) Məmmədخانov, 5) Mirzəbekyans, 6) İldırım. Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin üzvlüyünə namizədlər: 1) Hacıbəyli, 2) Avetisov, 3) Xanbudaqov, 4) Hacıyev. Bundan əlavə Mirzəbekyans Azərbaycan XKS-ə komissar vəzifəsinə keçirilib”.

Həmin dövrdə Mərkəzin Qarabağda fəaliyyət göstərən partiya təşkilatını Azərbaycan partiya təşkilatına tabe etməməyə müəyyən cəhdləri var idi. Buna ermənilər Moskvanın vasitəsi ilə nail olmaq istəyirdilər. Ona görə də 1922-ci ilin avqust ayının 1-də RK(b)P MK-ya göndərdikləri teleqramda AK(b)P MK-nın katibi S.Kirov

Azərbaycanın sovetləşməsi və Qarabağın qara günləri

və təşkilat şöbəsinin müdiri Matyuşin yazırdılar ki, “Qarabağın ərazisi Azərbaycanın tərkibinə daxildir və partiya təşkilatı da AK(b)P-nin bir hissəsidir”.

1921-ci ilin 5 iyul qərarından sonra bir müddət sakitlik olsa da, Kirov və Orconikidzenin təşəbbüsü ilə Zaqafqaziya Diyar Komitəsi Rəyasət Heyətinin 1922-ci ilin oktyabr ayının 27-də keçirilən iclasında AK(b)P MK-ya Qafqaz Bürosunun 5 iyul qərarının reallaşdırılması tapşırıldı. Zaqafqaziya Diyar Komitəsinin həmin iclasının qərarı ilə A.Karakozov Qarabağ İcraiyyə Komitəsinin sədri təyin edildi, eyni zamanda Ermənistanda fəaliyyət göstərən S.Şaduns Qarabağa məsul vəzifəyə təyin edilmək üçün Azərbaycan KP MK-nın sərəncamına göndərildi.

Bundan 3 gün sonra AK(b)P MK rəhbərliyi “Dağlıq Qarabağın muxtariyyəti haqqında” məsələni müzakirə edib Zaqafqaziya Diyar Komitəsinin tapşırığını həyata keçirmək üçün müvafiq komissiya yaratdı. Elə həmin gün Ağamalıoğlu başda olmaqla Karakozov və Sviridovdan ibarət komissiyanın tərkibi iclasda təsdiq edildi.

Eyni zamanda AKP MK-nın tapşırığı ilə Qarabağın dağlıq hissəsində olan kənd sovetləri sədrlərinin və partiya təşkilatları katiblərinin müşavirəsini keçirmək üçün L.Mirzoyan və Ə.Qarayev həmin ilin noyabrında Şuşaya ezam edildilər. Üç günlük müzakirələrdən sonra müşavirə Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın tərkibində saxlanılması haqqında qərar qəbul etdi.

1922-ci ilin dekabr ayının 14-də bəzi etirazlara baxmayaraq Zaqafqaziya Diyar Komitəsi Dağlıq Qarabağ üzrə xüsusi komitə yaradılmasına nail oldu və bir gün sonra, dekabr ayının 15-də Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin kommunist fraksiyası və AK(b)P MK-nın Rəyasət Heyəti “Qarabağ haqqında” Zaqafqaziya Diyar Komitəsinin qərarını müzakirə edib Kirov, Mirzəbekyans və Karakozovdan ibarət xüsusi komissiya yaratdı, Armenak Karakozovun sədrliyi ilə 7 nəfərdən ibarət olan komitə formalaşdırdı. Komitəyə Şuşa, Cəbrayıl və Cavanşir qəzalarının icraiyyə komitələrinin sədrləri daxil olmalı, üç nəfər isə katibliklə birlikdə Karakozov tərəfindən irəli sürülməli idi və onlar sovet orqanlarından keçməklə Rəyasət Heyətində təsdiqlənməli idilər.

Az sonra həmin üç nəfəri A.Karakozov belə müəyyən etmişdi: Şaduns, Tavakalyan

və Papazyan. Rəyasət Heyəti Azərbaycan MİK-ə və XKS-ə tapşırırdı ki, 7 gün müddətinə Dağlıq Qarabağ üzrə komissiyanın və komitənin yaradıldığı barədə dekret elan etsin. Dağlıq Qarabağ üzrə komitəyə Mərkəzi orqanlarla müstəqil əlaqə saxlamaq hüququ verildi.

Dekabr ayının 17-də keçirilən AK(b)P MK-nın Rəyasət Heyətinin iclasında A.Karakozov sədr olmaqla Məmmədخانov, Ağazadə, Tavakalyan, Papazyan və Şadunsdan ibarət Dağlıq Qarabağ komitəsinin tərkibi təsdiq edildi. RK(b)P Zaqafqaziya Diyar Komitəsindən xahiş edildi ki, Dağlıq Qarabağ komitəsində işləmək üçün Papazyanı Ermənistan XKS-nin katibi, Fanokolyansı isə Zəngəzur qəza komitəsinin katibi vəzifəsindən azad etsin. Mir Cəfər Bağirova tapşırıldı ki, yuxarıda adları sadalanan tərkibi təcili olaraq XKS-dən keçirsin. Karakozova həvalə edildi ki, təcili olaraq komitənin fəaliyyəti üçün zəruri olan vəsaitin smetasını tutub həmin axşam keçiriləcək XKS-nin iclasına təqdim etsin. Ən qəribəsi o idi ki, 17 dekabr iclasında İrəvana getmək üçün A.Karakozova iki həftəlik məzuniyyət verildi.

Ümumiyyətlə, 1922-ci ilin payızından başlayaraq Qarabağda rəhbər vəzifələrdə işləyən ermənilərin Ermənistanla əlaqələri intensiv xarakter almağa başladı. Digər tərəfdən isə 20-ci illərin əvvəllərində Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi uğrunda mübarizədə açıq və gizli şəkildə fəal iştirak etmiş bir sıra ermənilər

Görünür, teleqramda sadalanan işçilərin siyahısını A.Karakozov az əvvəl AKP MK-nın Rəyasət Heyətinin qərarı ilə özünün iki həftəlik məzuniyyətini İrəvanda keçirərkən İonisyana birlikdə hazırlamışdı. Bu teleqramı eyni ilə S.Kirov bir həftə sonra A.Myasnikova da göndərmiş və onun sonuna əlavə etmişdi: “Kadrları möhkəmləndirmədən Qarabağda işləri təşkil etmək mümkün deyil”.

Göründüyü kimi, 1923-cü ilin əvvəllərindən Ermənistandan dövlət edilən rəhbər partiya və sovet işçilərinin Qarabağa müxtəlif məsul vəzifələrə təyin edilməsi geniş xarakter almağa başladı və məhz bunun hesabına ermənilər orada vəziyyəti dəyişməyə nail oldular. Azərbaycan rəhbərliyinin belə kadr siyasəti ermənilərin Dağlıq Qarabağda möhkəmlənməsinə gətirib çıxardı.

Zaqafqaziya Diyar Komitəsinin 1922-ci ilin sonlarında yaratdığı Qarabağ komitəsi hələ 1923-cü ilin may ayının 20-də hazırladığı “Qarabağ məsələsinin həlli layihəsi” adlı təkliflərini iyun ayının 20-də AK(b)P MK-nın Rəyasət Heyətinin müzakirəsinə verdi. Orada göstərilirdi ki, dağlıq və düzən Qarabağ iqtisadi baxımdan bir-biri ilə sıx bağlıdır. Layihədə Dağlıq Qarabağın Ermənistanla meyl etməsi bölgədə işləri lazımı səviyyədə aparan hazırlıqlı türk işçilərin olmaması ilə izah edilirdi: “Nə qədər ki, Mərkəz (Bakı - C.H.) gücünün ən böyük və ən yaxşı hissəsini neft cəbhəsinə atır və öz diqqətini başlıca olaraq Bakı və onun rayonlarına yönəldir, nə qədər ki, müsəlman qüvvələrinin böyük çatışmazlıqları var və üç il ərzində vilayətin idarə olunmasında planlaşdırılmış işin (maarif, yer quruluşu, nəqliyyat, kooperasiya, ticarət və s.) hər hansı əlaməti belə yoxdur, nə qədər ki, Qarabağın böyük bir hissəsi öz coğrafi vəziyyətinə görə Mərkəzdən ayrılıb, nə qədər ki, azlığın hüquq və mənafeyini qorumaq zəruridir, Qarabağda inzibati-idarəçilik islahatları həyata keçirilməlidir”.

Kirovun sədrliyi və İnozemsovun katibliyi ilə keçən iclasda Xanbudaqov, Qarayev, Mirzoyan, Bağirov, Vareykis, Çaqin, Konyuşkin, Qasımov, Rəhmanov, Maşkeviç və digərləri iştirak edirdi. Geniş müzakirələrdən sonra bir neçə bənddən ibarət qərar qəbul edildi. Orada göstərilirdi: a) Qarabağın həm yuxarı, həm də aşağı hissəsinin bir inzibati vahidə ayrılması zəruri hesab edilsin; b) Qarayev sədr olmaqla Bağirov, Dövlətov, Mirzoyan, Xanbudaqovdan ibarət komissiyaya tapşırılsın ki, üç gün müddətinə bu məsələni ayrıntıları ilə öyrənib bəyənilməsi üçün MK-nın Rəyasət Heyətinə təqdim etsinlər; v) A.Karakozov və X.Şaduns təklif edilsin ki, Qarabağ məsələsinin həllinin müzakirəsində iştirak etmək üçün RKP Zaqafqaziya Diyar Komitəsinin iclasına getsinlər; q) E.Xanbudaqov xüsusi rəydə qaldığı üçün onun rəyi protokola əlavə olunsun.

Orada qeyd olunurdu ki, “Qarabağ məsələsinin qəti şəkildə həlli üçün Dağlıq Qarabağın muxtar vahidə ayrılması haqqında Azərbaycan XKS-nin 1920-ci il may tarixli dekretinin həyata keçirilməsi zəruridir. Heç bir digər qərar Qarabağın milli azlığının tələblərini təmin edə bilməz. Əgər qeyd edilən məsələ ayrı formada həll edilərsə, biz dəfələrlə bu müzakirələrə keçirməli olacağıq”.

Ardı var

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN «ŞƏRƏFNAMƏ» ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Əvvəli ötən sayımızda

Mənbələrdəki məlumatlara görə 1549-cu ildə Van hakimi İskəndər paşa Kürdüstan ordusu ilə birlikdə İrəvan üzərinə hücum etdi və bir çox şəhər və kəndləri qarət edib yandırdıqdan sonra geri qayıtdı (59, 342).

Beləliklə, məlum olur ki, Osmanlı və İran dövlətləri azlıqda qalan xalqların ölkəsini qarət etməkdən başqa, həm də o xalqın varlığını məhv edirdilər. Bu iki istilaçı dövlət arasındakı müharibələr müvəqqəti surətdə dayandığı zaman belə kürd tayfaları bir-birinə qarşı qoyulurdu.

XVI əsr boyu Səfəvilər hakimiyyətinə qarşı çıxan kürd tayfaları Osmanlı sultanı tərəfindən, Osmanlı sülaləsinə qarşı çıxan kürd tayfaları isə Səfəvilər tərəfindən hörmətlə qəbul edilib və hətta mükafatlar alırdılar. «Şərəfnamə» də qeyd edilir ki: «I Şah Təhmasibdən üz döndərən və Sultan Süleyman Qaziyə tabe olan Mahmudi tayfasının başçısı Xan Məhəmmədin maddi təminatı üçün Diyarbəkir xəzinəsindən gündə 100 axca maaş təyin edilmişdir» (76, 304).

1541-ci ildə Sultan Süleyman Qazi I Şah Təhmasibə tabe olan Mukri tayfası üzərinə basqın edir. Bu basqın zamanı Ərdəlan əyaləti qarət edilir və bir çox kürd ailəsi evsiz-eşiksiz qalır. Ümumiyyətlə, kürd xalqının tarixi bu kimi qardaş qırğınları və fəlakətli hadisələrlə doludur.

Uzun zaman davam edən bu vəziyyət Şərqiin ən qədim xalqlarından biri olan kürdlərin tam əsarət altına düşməsinə zəmin yaratmışdır.

1552-ci ildə Hacı bəy Dömbilini öldürən Mahmudi tayfasının başçısı Həsən bəyi, Sultan qızıl qılafı qılınca mükafatlandırdı. Bidlisi yazır ki: «Sultan Mahmudi tayfasına mükafat olaraq 30 min mal-davarını yaylaq-qışlaq vergisindən də azad etdi» (76, 307).

Beləliklə, sultan siyasəti qardaş bir xalqı bir-birinə qarşı qoyaraq vətəninə yaylaq və qışlağında mal-davar saxlamaq hüququ verməklə onu mükafatlandırdı. Sultan Süleyman Qazi Ərdəlan əyalətini işğal etmək üçün dörd dəfə qanlı müharibə təşkil etdi. Bidlisi qeyd edir ki: «O, yalnız 19 ildən sonra 1561-ci ildə Ərdəlan əyalətini Osmanlı torpağına qata bilmişdir» (76, 84-87).

Sultan hökuməti kürd tayfa başçılarına öz irsi əmirlik hüququnu vermək üçün onu əvvəl Səfəvilər dövlətinə qarşı basqına göndərir və müvəffəqiyyətlə qayıtdıqdan sonra, əmirlik hökmünü verirdi. 1563-cü ildə vəzir İskəndər paşa Heqari əmirliyini Zeynal bəyə vermək üçün onu Azərbaycanda yaşayan kürd tayfalarını qarət etməyə göndərdi. Zeynal bəy Salmas nahiyyəsində qardaşı Bayəndur bəylə üz-üzə gəldi. İki qardaş arasında baş verən müharibə nəticəsində Bayəndur bəy məğlub oldu. Kürdlərdən çoxu öldürüldü və əsir alındı. Bidlisi göstərir ki: «Zeynal bəy böyük qənimətlə vəzirin yanına gəldi və beləliklə də, Heqari əmiri təyin oldu» (76, 101-102).

Kürd xalqı üçün nisbətən sakit həyat II Sultan Səlim zamanında (1566-1574) mümkün olmuşdur. Çünki onun dövründə Osmanlı-İran müharibələri baş verməmişdi. Lakin III Sultan Muradın zamanında (1574-1594) kütləvi kürd qırğını və Osmanlı-İran müharibələri yenidən başladı.

III Sultan Murad Səfəvilər dövlətinin zəifləməsindən istifadə edərək Azərbaycan ərazisində yaşayan kürdləri Səfəvilər əleyhinə qaldırdı. O, həmin işin icrasını Van əyaləti bəylərbəyi Xosrov paşaya tapşırı. Paşa Azərbaycanın Salmas, Xoy, Urmu rayonları üzərinə basqın təşkil etdi, sonra isə Sulduz, Miyandab və Marağa ətrafındakı kürd tayfalarını İran dövləti əleyhinə qaldırdı.

Həmin ildə Heqari əmiri Zeynal bəy təkrarən

Azərbaycan kürdlərini qarət etməyə göndərildi. Zeynal bəy Mərənd, Gərgər və Zünuz rayonlarını qarət edib qayıdan zaman Qızılbaşlar tərəfindən öldürülür. «Şərəfnamə» dəki məlumatlara görə onun oğlu Zəkəriyyə irsi əmirlik hüququnu almaq üçün Osmanlı sarayına külli miqdarda pul vermişdir (76, 104).

«Münşaat səlatin» də deyilir ki: «III Sultan Murad xan Xosrov paşa vasitəsi ilə Şərq səfərində iştirak edən bütün döyüşçüləri, o cümlədən öz silahlı qüvvələri ilə sərhəddi qoruyan sahibi Əkrad hakimlərini də təqdir etmişdir» (98, 90-91).

Beləliklə, Osmanlı sultanları I Sultan Səlim zamanında bağlanan müqaviləyə zidd olaraq, irsi yol ilə atadan oğula verilməli olan əmirlik vəzifəsini böyük məbləğ müqabilində ya əsil varisinə satır və ya da onu osmanlı zadəganlarına verirdilər. Ona görə də XVI əsrin ortalarında Kürdüstanın bir sıra əyalət və vilayətlərindəki bəylərbəyi və əmirlər Osmanlı paşalarından ibarət idi.

Bidlisi göstərir ki: «Mosul əyalətinin bəylərbəyi Əli Paşa Hezo əmirliyini əsil varisi Məhəmməd bəyə qaytarmaq üçün ondan çoxlu hədiyyələr aldı, lakin o hədiyyələr paşanın tamah gözünü doyurmadı» (76, 205-206). Van əyalətinin bəylərbəyi Xosrov paşa Hüsniqif əmiri Məlik Süleymanı irsi əmirlik hüququndan əl çəkməyə məcbur etdi. Bidlisi yazır ki, o, «7 yüz min axca müqabilində Ruha əmirliyini ona verdi. Lakin sonra həmin əmirliyi də geri aldı» (76, 160).

Bəzi hallarda osmanlı məmurları tayfa başçılarından külli miqdarda pul alıb, heç köməklik göstərmirdilər. Bidlisi yazır ki: «Xizan əmiri Həsən vilayətin gözəl kəndlərini və öz irsi torpaqlarını satdı. O, əldə etdiyi pulu Osmanlı başçılarına və zadəganlarına xərc etdi, lakin yenə də özünü bir tərəfə çıxara bilmədi» (76, 216-217).

Bəzi kürd tayfa başçıları sultan qarşısında özünü doğrultmaq və sultanın qəzəbindən xilas olmaq üçün Azərbaycan ərazisinin kürd rayonlarına basqın edir və gətirdiyi qənimətlərdən sultana hədiyyə verirdi. 1581-ci ildə III Sultan Murad Səhran əmiri Süleymanı cəzalandırmaq istəyirdi. Bunu bilən Süleyman Qızılbaş rayonlarını qarət etməyə getdi. Bidlisi qeyd edir ki, «O, gətirdiyi əsirlərdən və çoxlu sərvətdən sultan sarayına göndərdiyi üçün sultan onu əfv etdi» (76, 279-280).

Beləliklə, Sultan hökumətinin kürd xalqına olan mənfi münasibətini bu faktlar bir daha sübut edir. Bu göstərilənlərdən əlavə, sultan Kürdüstanın məhsuldar əyalət və vilayətlərini rəsmi surətdə qəsb etdikdən sonra da bir sıra sənət rayonlarının vergisini özünə məxsus etdi. Bidlisinin yazdığına görə «Miyafariqin nahiyyələri ilə birlikdə Cəsqə kəndində yaşayan kafirlərin vergiləri sultana verilməli idi» (76, 247). Bu kimi sənət rayonlarında cinsi vergi deyil, pul vergisi tətbiq olunurdu (76, 354).

Beləliklə, XVI əsrin əvvəllərindən başlayan Osmanlı-İran müharibələri təkcə Kürdüstan, Ermənistan və Gürcüstan xalqları üçün fəlakətli deyildi. O, eyni zamanda müharibə aparan hər iki ölkə zəhmətkeşlərinin də iqtisadi həyatını pozurdu. Çünki müharibənin bütün ağırlığı xalq kütləsinin üzərinə düşürdü. Məhz buna görə də cana gəlmiş xalq hökumət əleyhinə üsyan edir və hətta terrora əl atırdı. Türk müəllifi Vəzir xan yazır ki, 1568-ci ildə baş nazir Suqollu Məhəmməd paşa bir dəli tərəfindən öldürüldü. Bundan sonra işlər artıq qarışdı və islahat etmək üçün dövlət xəzinəsində pul qalmadı (128, 77). Lakin müəllif terrorçunun dəli olduğunu riyakarlıqla qeyd edir.

Hadisələrin gedişindən məlum olur ki, baş nazir vətənpərvər ünsürlər vasitəsilə öldürülmüşdür. Çünki

o zaman xalq içərisindəki üsyan hərəkatından başqa, hətta orduda da hökumət əleyhinə üsyanlar baş vermişdi (53, 432-433). Vəzir xan XVI əsrin axırında baş verən Osmanlı-İran müharibəsindən bəhs edərkən yazır: « Bu müharibə əks nəticəni vermədi. Yüzlərlə osmanlı səbəbsiz öldürüldü və dövlət xəzinəsi boşla çıxırdı» (128, 93).

Ölkəni bürüyən fəlakətlər nəticəsində Osmanlı ordusu müharibə etməkdən və üsyanları yatırmaqdan açıqdan-açıq imtina edirdi. 1583-cü ildə III Sultan Murad, Kürdüstan əmirlərini Həsən paşanın başçılığı ilə Tiflis xəzinəsini gətirməyə ezam etmişdi. Həmin səfərdə iştirak edən Bidlisi yazır ki: «Osmanlı qoşunu sayca çox, kafir gürcü qoşunu isə az idi, lakin gürcülər qalib gəldi» (78, 270-271). «Şərəfnamə» müəllifinin bu qeydi yuxarıdakı fikri bir daha təsdiq edir. Bəzi türk müəlliflərinin yazdıqlarına görə III Sultan Murad zamanında təkcə ordu sıralarında 10 dəfə üsyan baş vermişdi (53, 432-436). III Sultan Məhəmməd (1594-95-1603) zamanında isə bir sıra Osmanlı vilayətlərində və istila edilmiş yerlərdə dövlət əleyhinə üsyanlar baş verir. Sultan üsyanları boğmaq üçün qoşun göndərdi, lakin bir nəticə əldə edə bilmirdi. Səlim Sabit yazır ki: «Qoşun üsyançılara qarşı qətiyyətsizlik göstərdiyinə görə islam ordusu məğlub olurdu» (74, 16) Əhməd Rasim yazır ki, III Sultan Məhəmməd taxta çıxan günü xalqı qorxutmaq məqsədilə bir çoxlarını edam etdirdi və bir çoxlarının da qollarını kəsdi. Müəllif sözünə davam edərək göstərir ki, ölkəni idarə etmək üçün daxili siyasət bunu tələb edirdi (53, 456).

XVI əsrin əvvəllərindən etibarən Osmanlı və İran dövlətləri əleyhinə baş verən daxili üsyanlarla yanaşı kürd tayfaları da öz müstəqillikləri uğrunda mübarizə aparırdı. Bu mübarizədə onlar hətta silaha da əl atırdılar. Həmin əsrdə baş verən bir sıra tayfa üsyanları sonrakı əsrlərdə davam edən milli azadlıq hərəkatının əsasını qoydu və ona zəmin yaratdı.

Osmanlı hökumətinin kürd xalqına qarşı mənfi münasibətini türk xalqının qabaqcıl adamları böyük qəzəblə tənqid edirdi. Ziya paşa özünün «Ey məzlum kürd» adlı şeirində yazırdı:

***İqbalına, ədbarına, bel bağlama dəhrin,
Bir dairədə dövr eləməz, çəmbəri dövrən.
Zalim yenə bir zülmə giriftar olur axır,
Əlbəttə, olur o bəqanın xanəsi vıran (89, 94).***

Ardı var

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

Piştî Silemaniyê, gunde Barzan dibe navenda xebata siyasi li başûrê Kurdistanê:

Piştî şikesta şorişa Şex Mahmudê nemir barê xebat û karê Kurdayetîyê li başûrê Kurdistanê bi yekcarî dikeve here-

ma Behdînan ku navenda rêberatiya ve xebat û hereketa gundê biçuke Barzan e. Qeza Mêrqaşor ku nahîyên Mêeqaşor, Barzan û Şêrvan digire ber xwe, girêdayî wilayeta Hewlêrê ye.

Devera Berzan beriya kû piştî çend şerhildanên kurdan bi yekcarî ji aliyê rêjîmên dagirker ve wêran bibe, 400 gundên awedan têda hebune û hejmara runîştvanan heremê zêdetir ji 40 hezar kesan buye. Herema Barzan û navenda wê gundê Barzan di çaxê Şêx Ebdulsalamê yekem da ku di sala 1872-ê zayînî de wefat kir, ji ber ku tekeya terîqeta Neqşbendî li Nehrîyê têda bu, mîna navendeke olî û awedan ku herdem tevî mirîdên ve terîqetê bu, tihat hesibandin. Şêx Ebdulsalamê yekemîn berêvajî şêx û axayên hemdemî xwe, mirovekî dadmend û bi edalet bu. Wê jêderên biyanî didin xuyakirin di çaxê wî da hinek karên baş û xebatên sosyalî ji bo pêşketina jîyan û rewşa civakî hatin kirin ku ger bi pîvanên roja îro bîn nixrandin û şirovekirin, di wê serdemêde pir girîng bun. Ji wan karan: parvekirine zevî û erdê

çandinê bi ser gundiyan de, qedexekirina milkdariya zêde bi şeweyên fêodalî, qedexekirina bi zorê zûdayîna keçan û parastina siruşt Kurdistanê anku birina dar û dirextan, şewitandina daristana û qedexekirina kuştin teyr û tiwalan, nêçira heyvanên kovî, bêhinfreyî li hemberî diyanetên der û dora coxrafiya jîyana wan û herema Behdînan (Jîyana hevpar bi

Kurdên êzidî, turkmên, kildanî, yehudî, xaçparêzên ermeni ê musliman bun û ...) jîyana dostanî bi hemu gelên heremê re û xala herî girîng parastina mafê gelê kurd û serkeşiya bizava netewîya kurdan di heremek coxrafiya girînga Kurdistanê de ku nişana dêmokratîkbuna bîr û ramanên bireveberên Barzanî bû, tesîrek mezin li ser bizava siyasi loliya ve malbatê danî.

Piştî wefata Şêx Ebdulsalamê yekem kurê wî Şêx Mihemed Barzanî dibe cîgirê wî. Şêx Mihemed piştî zewacê dibe xwe-duye pênc kuran: Şêx Ebdulsalam, Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî, Mihemed Sidîk û Şêx Babo. Wan tevan ji desbêka xwe-nasandinê bu hemu awayan xebat kirin ku rîya kalkê xwe ya xizmeta ji bo gel di hemu warên siyasi, olî û civakî de dibomîn.

Navdartinê endamê vê malbatê ku tevaya temenê xwe di rîya xebata siyasiya jib o kurd û Kurdistanê derbas kir, Mistefa Barzanî ye.

Mistefa Barzanî kîye, çikiriye û serhildana wî di dîroka Kurdistanê de xwedî rolekî çawaye?

... Jîyana te jî tijî buyer, derdiberî û niştimanperwarîya Mistefa Barzanî ye heja radeyeke. Bersîva van pirsên me bide.

Jîyanê nemir Mistefa Barzanî, malbata wan û çend buyerên din di jîyana wî da.

Mistefa Barzanî di 14-ê adara sala 1903-an (14. 03. 1903) de le gundê Barzan hat dinê. Beriya ku ew cavên xwe bi jîyana dinyayê veke, bavê wî (Şêx Mihemed) ji di sala 1903-an de wefat kiribu.

Li gor çavkanîyên dîrokî her çend nerazîbun (itiraz) û bizava Şêx Ebdulsalam Barzanîyê duyemin li dijî Osmanîyan zêde dewam nekir, clê ev serhildan û serhildanên din yên mîna serhildana eşîreta Millîyan bi serokatiya Îbrahîm Paşayê Millî û çend serhildanên din li heremên cuda bi cudayên Kurdistanê, bun sedemên xweşkirina zemînêya çêbuna şoreşa Îtîhadîyan di sala 1908-an de.

Çaxe çalakî û lêbatên siyasiyen Barzanîyan vedi-gere bo destbêka sedsala XX-an ku bi serokatiya Şêx Ebdulsalamê duyemin di sala 1907-an de bi qasî du mehan li heremê berde-wam bû. Piştî ku Osmanîyan serî h i l d a n t e k ş i k a n d i n gelek kes zindanî kirin ku Mistefayê 3 salî

jî yek ji wan bu ku bi dayika xwe ve di girtîgeha Musilê de hatin girtin. Mistefa Barzanî zu tema derdê duri û xema bindestiya gelê xwe ji sê saliya, dema ku hê zarok bu di nava lepên dujminê dagirker da kesand. Salek piştê di çaxê hêrişa êtihadê de gundê Barzan ket ber hêrişa hêzên wan yên di bin serokatiya Silêman nezif Paşa

da. Ji ruyê neçariya Şêx Ebdulsalam Barzanî pêna xwe bo Seyîd Tehayê Nehrî dibe û di gunde Rajan li herema Mirgever (wilayeta Ûrmîyê - Rojhilatê Kurdistanê) dimîne û bi hevkarîya serokê Kurd nemir Simkoyê Şikak bi kar-bidestên Rusan re dikeve nava pey-wendîyen siyasi, lê mixabin çaxe ku ew li herema Mirgever bû, ji aliyê xwefiroşekî bi navê (Sofî Ebdullah) ve bi şeweywk namer-dane hat girtin û ew teslîmî dewlta Osmanîyan kirin. Osmanîyan di 14-e çiraya paşîn sala 1914-an de piştî pekanîna dadgehek formaliê, Şêx Ebdulsalamê Barzanî li bajare Musilê darda kirin.

Di etmosfêrek wiha tijî kîna li hem-berî dewletên dagirker û zordariya destgeh û berpirsyarên hokumeta Osmanî de, Mistefa Barzanî ji mîna Îsmail Axayê Şikak, Şêx Mehmudê Berzençî û gelek serokên din yên kurd çavên xwe bi jîyaneke tijî eş û elem vedike û di nava malbatek olî de mezin dibe. Ev rewşa jîyanê pêşeroja jîyan û hel-westa siyasiya wî lîdêrê kurd ji dide destnîşan kirin û ew bîr û ramanên Kurdayetiyê bêtir di hest û mêjiyê xwe de dide per-werdekirin.

Piştî ku Osmanîyan bi bêbextî Şêx Ebdulasalam Barzanî şehîd kirin, Şêx Ehmedê birayê wî bu rêber û serkarê herema Barzan û eşîretên Barzanî. Wê demê temenê Mistefa Barzanî 18 salî bu. Beriya wê li gor çavkanîyên dîrokî di navbera salên 1917-a, 18 û 19-an de, Şêx Ehmedê Barzanî birayê xwe yê xurt Mistefa Barzanîyê 16 salî bi Şêx Ebdulrehmanê Şîrnexî rê jib o lidarxistina kar û barê şoreşek berfireh li b a k u r ê K u r d i s t a n ê dişîne bajarê Muşê û ew li wir hev dîtîneke bi Şêx Ebdulqadirê Nehrî û Şex Seîde Pîran re pêk tîne. Herwiha Şêx Ehmed bi şeweyek nihînî ji sala 1920-an û pêde bi Şêx Mehmudê Berzençî û

Simkoyê Şikak re ku sergermî xebeta li dijî her du dewletên Îraq û Îranê bun, dikeve nava tekeliyên politîk. Mistefa Barzanî ji çaxê li xwe famand, zû bi bind-estî û tepeserîya gelê kurd hesîya. Wî dixwest bi hevkarîya birayê xwe Şêx Ehmed, xelekên zincîra hereketa kurdî bi rêk û peki bidomîne.

Herwiha Mistefa Barzanî ji temene 15 saliya xwe û pêde bo kar û barê parastina hoza Barzan li dijî desthilatdariya dewle-

ta navendiya Îraqê û hozên çiran, roj bi roj wekw şervanekî zîrek erk û w e z î f e y ê n zêdetir li ser milên xwe hiss dikirin.

Eşîretên kurd bi giştî û eşîretên Barzan bi taybetî di t e v a y a d i r ê j a h i y a dîroka xebata siyasiya xwe de bi wefadariyek mezin û di ten-gaviyên herî giran de rêbatên xwe bi tenê nehiştine û bi dilsozî û fedakarî ew parastnane. Ev rasti di bîraninên wan serleşkêrên a r t ê ş a d e w l e t ê n dagirker de ku

bi hêzên Barzanîyan re ketine nava şerên giran ji, tê dîtin. Serleşker Teferuşyan, Hesen Erfeî û Rêzîm Axa di pirtukên xwe de vê rastîyê diselmînin.

Dûmahî rûpêl. 8

Sala 1919-an Mistefa Barzanî li ser biryara birayê xwe Şêx Ehmedê Barzanî dema ku xortekî 19 salî bu weke ferman-darekî şervan û şareza, bi hêza xwe wê ji bo hevkarîya xebatkarên şoreşa Şêx mehmudê Berzinçî xwe gêhand herema Silêmaniyê. Hêza wî bû du qoli ku halikarî ji qolla Pîyaw û koma din ji ji navçeya Balek de derbas bun. Ew herçend di rê de rastî şerê bi eşîretên hevkarên inglîzan re rast hatin jî, lê bi fidakarîyê mezî û şehîtbuna çend şervanên Kurd wan xwe gêhandin herema Silêmaniyê. Mixabin berî ku ew bigêhin wê derê şoreşa Şêx Mehmede Berzençî jî bi dilî ji Kurdistanê hat dur xistin. Mistefa Barzanî bi ve kiryara xwe da îspatîkirin ku pêvîsta her kes bi şevyek netewî nêzî pîrs-gireka gelê xwe bibe.

Kurdistanê (Mihabad 1946) de jî Melle Mistefa Barzanî sinorên destçerîkî bi fermî nas-nekirin û xwe gêhand paytexta komara bajarê Mihabadê. Ev nîşanek ji bo selmandine ve rastîya dîrokî bu ku di navbera

hemberî hêza dîjmin bi temami hatibu eşkere kirin.

Lê şerê herî mezin ku nemir Mistefa Barzanî hertim di jiyana xwe de bi serbilindî û şanazî behs li şer kirîye, şerê bi navê (Dole Vajî an jî Dola Vajîya yê ku di rojên 3 û 4-ê 02). Şubatê sala 1931-an de li Dola Vajîya li hemberî artêşa dewleta Îraqe

Îraqe bi hevkarî û piştgirîya hêza esmanî û leşkerîya dewleta kedxara Brîtanîya, hêrişek giran bir ser herêma Barzan. Gundê Barzan ku wek navendeke rêbaratiya şoreşa Kurdan dihat hesibandin, bi giranî hat bombabankirin û her çend Barzanîyan bi mêranî berxwedan kirin û di destpêkê de

gotubêjên diplomatîk bo bajarê Musilê hat vexwindin, lê berpirsiyarên dewleta Îraqe li wur Barzanî girtin û bi kiryareke durî exlaqe mirovanatîyê walîyê Musilê ye wê çaxê xwest ku bi dayîna jehrê, wi ji holê rake, lê Mistefa Barzanî piştî du hefteyan ku ketibu hale bêhîşyê, ji mirinê rizgar bu.

Îraqe de, ji bajarê Silêmaniyê bajarê Sînoyê li Rojhilatê Kurdistanê kirin. Di wan mercên nazik û hessas de vegera Mistefa Barzanî ya ber bi Kurdistanê tirs û xofek mezin xiste dilê karbidestên herdu dewletan her yekî bi qasî 50.000 dînanan ji bo kuştin an jî anina serê Barzanî dan diyarkirin. Xuyaye ku ev hejmêra bilinda diravê ku ji bo serê Barzanî hatibu diyarkirin, giringiya xebat û bizava Kurdan ya di bin serokatîye Barzanî di wê demê de dide eşkere kirin.

Bi hezaran sal e ku kurd bona azadîyê şer tike

Lê Mistefa Barzanî piştî jîyana rewşa wan salên ku li durî Kurdistanê û di bin çavderîya berpirsiyarên dewleta Îraqe de derbas kiribû, vê carê bi hurbunî xebitî ku hêzek leşkerî ya rêkubêk li dora xwe bicivîne. Ji bona wê jî di 28.07 Julaya sala 1943-an de bi awayekî nihînî ji rojhilatê Kurdistanê vegeri cihwarê bav û kalên xwe Barzan û di demek kurd de karê zêdetir ji du hezar (2000) pêşmerge û şervanên mîrxas li dora xwe kombike. Bi vî rengî Mistefa

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê

Kurdan de hevgirtinek bihêz pêkhatîbu. Lê mixabin merc û rewşa siyasîya cihanê, dîroka Kurdan ber bi rêyek din ya berovajî berjewendîyên Kurdan ajot.

Yekemîn serhildan û şoreşa Barzanî di roja 9-e Sibata sala 1931-an (09.02.1931) de bi beşdarbuna 80-ê şervanên Kurd di bin serokatîya Mistefa Barzanî de di şerekî bi navê (Berqê Begê) li diji artêşa Îraqe destbêkir. Di vî şerê ku piştî di domandina qedera siyasîya Kurdên başurê Kurdistanê de rolekî girîng list, hêzên artêşa Îraqe bi giranî li hemberî şervanên kurd şikestê xwarin û xisarek canî û maddî ya zêde bi dewlwtî Îraqe ket. Li hemberî şehîdbuna 5 pêşmergeyên Kurd û birindarbuna hejmerek kêr ya şervanên kurd, artêşa dewleta Îraqe 126 kuştî û bi sedan birindar li pey xwe hîştibun.

Ev tê wê wateyê ku di çaxe serhildana sala 1931 û 1932-an de êdî tiwan û hêza Mistefa Barzanî wek rêberekî şareza li

qewimî. Di şere Dola Vajîya de Mistefa Barzanî yê 28 salî bi wan şarezîyên ku li ser taktîkên şerê partizanî hebun, karî bi hewkarîya şervanên xwe 235 esker û ferman-darên artêşa dewleta Îraqe bikujin û bi sedan kes jî hêzên dewletê jî di vî şerî de birindar bun. Ev di helakî da bu ku ji şervanên Barzanî tene 12 kes hatibun şehîd kirin. Di vî şerî da jî ber wan hêriş û berwanîyan ku li gor zanist û taktîkn şerê bînumune bun, stêrka şansê Mistefa Barzanî wek rêber û serleşkerê kû jê hatî roj bi roj geştir bu û wî karî di nava Kurdên hemu Kurdistanê mezin da hêzek menewî ya bilind biafirîne. Bona wî vî şerî ne tenê di nava Kurdan de belkî di nava medya dewletên cîran û cîhanî de jî dengê bilind veda. Ji bona bêtir nasandina van calakîyên dîrokî li ser hereketên Barzanî pewîştîyek girîng bi lêkolînên akadêmîk û zanistî heye.

Bihara sala 1932-an artêşa

hinek serkeftin bi dest xistin lê nikarin li hemberî hêza pîrcek û cebîlxanê û firokên şer yê Ingilîzan, li berxwe-bidin. Piştî we buyerê Şêx Ehmed û malbatên Barzanîyan neçar man di havîna sala 1932-an de derbasî bakure Kurdistanê bibin. Lê bihara sala 1933-an dewleta Tirkîyê Şêx Ehmedê Barzanî ku wê demê rêberê siyasî û olîyê hereketê bû, bi çend şervanên wî jî Tirkîyê teslimî dewleta Îraqe kirin. Ji vî tarîxê û pêde di dîroka serhildana Barzanîyan de rûpelê durketin û derbiderîyê vedibe û jîyanek tîjî eş û buyer di nava Kurdên başurê Kurdistanê de dest bêdike. Dema ku Mistefa Barzanî ev bêbextîya dewleta Tirkîyê dît, ji wir ber bi cîyayên Kurdistanê çu û xwe teslimî dewlwtî Îraqe nekir. Lê li ser daxwaza Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî jî xwe gihand cem birayê xwe (Şêx Ehmed) yê ku di girtîgeha bajarê Musilê de bu. Mistefa Barzanî herçend dizanî ku jîyanek tal û nexweş li benda wî ye lê ji ber tewazî û qanunên malbatî, bi kêfxweşî jîyana girdîgehê ji xwe re hilbijart.

Sala 1932-an di çaxê jîyana hêşirî û dilketîda Barzanîyan de, dewleta Îraqe bi rênûmîniya axayên xwe yê Brîtanî Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî û malbatên Barzanîyan berê şandin bajarê Musilê û piştî jî bo Nasiryê, Kifrî û Pirde (Alton Kopri) û di dawîyê de ji bo Silêmaniyê sirgûn kirin.

Di dawîya bihara sala 1936-an Mistefa Barzanî jî bo

axa bav û kalên xwe Kurdistanê dijîn. Kesên ku li ser erdnigariyê bedew û rengin jîyanê derbas bikin, zu bi zu nikarin fêrî jîyana durî coxrafiya Kurdistanê jî bibin. Bi wateyek din jîyana durî cîya û newelên Kurdistanê jî bo Kurdan pir nexweş e û malbatên wan yê ji Kurdistanê hatin durxistin, li benda derfetek bicuk bun vegerin welatên xwe Kurdistanê.

Şerê cîhanê yê duyemîn Pîrs-gireka Kurd u Doza Mistefa Barzanî:

Şerê cîhanê yê duyemîn derfetek girîng ji liv û xebata siyasîya kurdên başur û rojhilatê Kurdistanê re afirand ku di warê ramyarê (polîtîk) de ji bo netewa xwe karekî bikin.

Sala 1943-an partiya Hîwa bi serokatîya nemir Refîq Hilmî xebatek nihînî û bi dîspîlîni di bajarên Îraq û Kurdistanê de di dîdan meşandin. Berpirsiyarên partiya Hîwa ji bo berfêhkirina kar û xebata xwe ya siyasî û leşkerî ku bikaribun ji hêza serleşkerêkî şareza mîna Mistefa Barzanî û şervanên wî mîfayê wergirin di 12.07 Ji sala 1943-an de orqanîzasyonî nihîniya endam û sempatên partiya Hîwa, Mistefa Barzanî piştî 10 salan derbiderî û jîyana hêşirîyê ya di destê karbi destên dewleta

Barzanî serhildana xwe ya duduyan di Julaya sala 1943-an de da destpêkirin û şoreşa Barzan ya duyemîn ji heya bihara sala 1945-an berdawam bu. Di vî serhildanê da jî Kurdan li hemberî hêzên dewleta Îraqe gelek serkeftin bi dest xistin.

Di çaxê şoreşa Barzan ya duyemîn de ji 2-ê Oktobra sala 1943-an heya 10-ê Novambra sala 1943-an diwartirîn şerên bixwîn di navbera hêzên Kurd û hêzên

dewleta Îraqe de qewimîn ku di tevaya şerên çêbuyî de rejîma Îraqe rastî xisarek mezîna maddî û mrovî bu û bi hezaran leşkeran wan canê xwe ji dest dan.

Dûmahî rûpêl. 9

Di dîroka azdîxwaziya gelê kurd ya li Başûrê Kurdistanê şerên şoreşa Barzan ya duyemîn an ku şerên Şaneder, Xêrîzok, Gurêtû, Mezinê û şere Meydana Morîkê cîhekî girîng digirin ber xwe. Êdî ji wê şoreşa duyemîn û pêda mora netewayîti bunê bêtir zêdetir ruyê xwe di herekea Barzanîyan de daxuyakirin û partiya Hîwa û hemu efser û serleşkerên Kurd ku di nava artêşa Îraqe de mijulî xizmete bun bi rihek niştimanperwerî piştgirîya vê serhildan û bizava netevi kirin. Xisara mali û canî ya ku dewleta Îraqe li hemberî şervanên Kurd tuş bibu ew neçarkirin ku di 29-ê Novembara sala 1943-an de dawa gotubêjê ji seroke hereketê Mistefa Barzanî bikin.

Di 15-ê çirîya paş sala 1945 (15.01.1945) - an de encumena Azadîyê hat pekanîn. Desthilatdariya Îraqe li derfeteke digeriyan ku hêzên xwe xurd û berfireh bikin û bi derbeyeke yekcarî şoreşa Barzanî tekbişkîne, lê Kurdan ji bawerîya xwe bi desthilatdariya Ereban

pêşket, dewleta Brîtanya dîsan bi piştgirîkirina ji dewleta Îraqe, careke din qedera siyasîya Kurdên Başûrê Kurdistanê guherand. Lê îdî navê Mistefa Barzanî mîna xebatkar û serokekî qehreman li her dera Kurdistanê bi camêrî belav bubu.

Barzanî û Komara Demokratîka Kurdistan (Mihabad 1946):

Piştî şerê bi navê Meydanê Morîkê dewleta Îraqe bi hevkarîya hêza esmanîya Brîtanya ku jib o berjewendîyên xwe yê aborî hemu yasa û qanûnên mirovanetîye bînpê dikirin, karê Barzanîyan tuşî sikeştê bikin û newekhevîya hêzen her du alîyan, Şêx Ehmed û Mistefa Barzanî neçarkirin ku bi biryarek nu di 11-ê Oktobra sala 1945-an (11.10.1945) de ji rîya Keleşîn ya nezîkî bajarê Sînoyê bi armanca hevkarîya komara Demokratîka Kurdistan bi hejmarek mezin xwe bigîhînin Rojhêlata Kurdistanê û malbatên Barzanîyan li heremên Mirgewer, Tirgewer, Sîno,

serokatîya her sê efsêrên başurê Kurdistanê B e k i r E b d u l k e r î m, Mistefa Xoşnav, Mîrhac û Reis Îzzet di bin berpirsiyarîya wî de bun.

Damezirandina Partî Demokratî Kurdistanî Îraq, T e k ç u n a K o m a r a Kurdistan û Meşa dîrokî ber bi Sovyetîstanê:

Salakê piştî damezrandina Partî Demokratî Kurdistan (piştî Partî Demokratî Kurdistan Îran) piştî şewra ku bi Pêşewaye Şehîd Q a z î Mihemmed û karbidestên komara dêmoqratika Kurdistanê re hatkirin, di 16-ê Augusta sala 1946-an (16.08.1946) de Partî Demokratî Kurdistanî Îraq ji di

caşên ku hevkarîya dewleta Îranê dikirin, şerê Nêrgî an ji Berêzer (li Mirgewer) çêbu ku Mistefa Barzanî bi xwe ji di vî şerî de bi sivikî birîndar bu. Ji ber

mene, lê li ser vê axa xwe em mehkumî, mirin û revê ne û dagirkerên Kurdistanê nahêlin em li ser axa xwe di rihetîyê de bijîn. Guneha me tenê Kurdayetî ye, hişyar bin û eme biser bikevin, cimkî em ji xwe re dixebitin...! (Mistefa Cihangîr Şatî yek ji wan 502 kesan bu ku bi serok Barzanî va çubu Sovyetîstanê).

Hereketa Barzanî û şervanên wî ber bi sînore Îran û Yekîtiya Sovyetê didome û ew ber bi heremê Maku dimeşin. Di 9-ê heya 11-ê Gulana sala 1947-an de şerên mezin û berfireh di deşta Makuyê û çiyayên derdora wê de sê roj û sê şevan bi giranî di navbera her du alîyan de berdewam bun û di vî şerê dijwar de herçend artêşa Îranê bi hemu top û tank û balefirên xwe demek dirêj bu ku amadekariyên xwe kiribun, di her sê rojan de bi giranî şikestê xwarin û piştî ku bi sedan kuştî li pey xwe hiştin (yanî biqasî 271 kesan) bi dehan kes ji serbaz û fermanدارên artêşa şahensahî ji bi dîl ketin destê hêzên Barzanîyan.

kurd Gêneral Mistefa Barzanî

nedihanîn. Bi vî awayî zemineya serekî din di navbera herdu alîyan de hat duristkirin. Gotubêja di navbera herdu alîyan de negêhîst tu encamekê û bi sere 25-ê Augusta 1945-an (25.08.1945) hevdiîtinên du alî bi dawî hatin.

Kurdan careke din di 5-ê cîriya peş sala 1945-an de (05.09.1945) di şere bi nava Meydanê Morîkê de hemasêyek dîrokî afirandin. Di vî şerê giran de artêşa Îraqe bi ji destdayîna 480 kuştî û 80 dîlan ji esker û fermanدارên xwe carek din bi vê heqîqetê hasîyan ku nikare bi tenê li hemberî şervanên kurd li berxwe bide. Ji ber ku di şerê navbirî de kurdan tenê 5 kûştî û 7 birîndar hebûn û nav û bangê berxwedana kurdan li her çar perçên Kurdistanê gerîya. Êdî kurdên hemu Kurdistanê mezin, Başurê Kurdistanê ji xwe re kirin Keîbeyê gêhîştina xwezî, hesret û cîbicîkirine daxwazên xwe yê netewî. Di wan salan de Mistefa Barzanî herçend hê di jîyane de bu jî Kurdên hemu dinyayê re bibu lîdêrekî efsaneyî.

Dema ku şoreşa Kurdan

Negedî û Mihabad hatin bi cîh war kirin.

Di çaxê desthilatdariya Komara Demokratîka Kurdistanê de hêzên Barzanî di parastina dewleta Kurdî de bi hemu rengan hevkarî dikirin û di çaxê komarê de bi du şerên Qarava li herêma Seqîz û şerê Milqerênî xisarek mezin li hêzên Îranê dan. Di şerê Qarawa da heştê (80) serbaz û efsêrên artêşa şahensahiya Îrane hatin kuştin û 120 kes ji bi dîl hatin girtin. Di vî şerî de ji ber ku hêza Kurdan heta yek kuştî jî nedabun, tirs û wehşetek mezin ket nava artêşa Îranê.

Li ser rolê Barzanîyan di çaxê Komara Demokratîka Kurdistanê de gelek pirtuk û gotar hatine nîsandin, lê ji wan dokumênt û nivîsên ku ji çaxê komarê mane, xuya dibe ku hêza Barzanîyan rolekî mezin di parastina dewleta Kurdan de listîye. Li ser vî esasî ji sê mehan piştî ragehandin û ilankirina Komara Kurdistan, Mistefa Barzanî bu Gêneral Barzanî û mîna serleşker û berpirsiyarekî hêza artêşê û sê tîpan bi

bin serokatîya Gêneral Mistefa Barzanî de ji bo bizava Kurdên Başurê Kurdistanê hat damezrandin. Piştî ku di dawîya sala 1947-an de komara Dêmoqratika Kurdistan têkçu, Mistefa Barzanî bi hişyarbunê zêde xebitî ku li hemberî dewleta Îrane berxwedanê bike û bê zerer û zîyan ber bi sinorên Kurdistanê Başûr û Bakur hereket bike.

Di 31-ê Adara sala 1947-an de dema ku Mistefa Barzanî û şervanên wî pêhesiyank û Pêşewa Qazî Mihemmed hat îdamkirin, xemgîni û bédengîyek mezin ket nava wan.

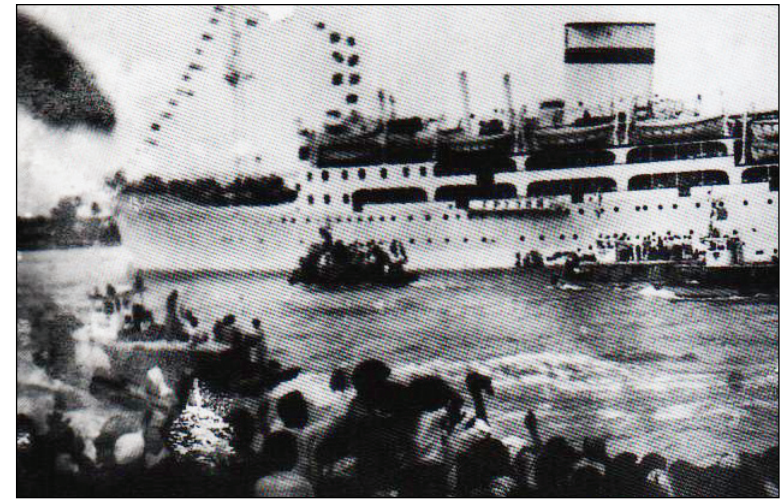
Di 15-ê nîsana sala 1945-an de hemu malbatên Barzanîyan bi serokatîya Şêx Ehmedê Barzanî vegevin. Başurê Kurdistanê û xwe teslîmî berpirsiyarên dewleta Îraqe kirin. Mistefa Barzanî jî meşa xwe ya dîrokî di 6-ê gulana sala 1947-an de ber bi Yekîtiya Sovyetê, da destpê kirin. Lê meşa wan ya xwe va ji Mihabadê derketin û di yekemîn hefteya meha Adara sala 1947-an de serê Nalose di nawbera her du alîyan de anku hêzên Kurd û Îraniyan de qewmî. Ji wê û pêda heya dawîya Adara sala 1947-an şerên Gucar (gundekî herêma Mirgever), enîya Sîno û Negedê, şerê Qarnê li herema Xanê û şerên Ewrîsî û Helec li herema Mirgever ku di tevaya şeran de hêzên Îranî bi berxwedanên mezin hêzên Barzanî re ru bi ru mabun, di navbera her du alîyan de qewmin.

(Despêk hejmara buhurî)

Di 3-ê Nîsana sala 1947-an de (03. 04.1947) di navbera hêzên Barzanî û artêşa Îranê û

şertên nebaşên hewayê (etmosfer), destpêka biharê serok Barzanî û şervanên wî di 19-ê nîsana 1947-an de neçar man ku vegevin nava axa başurê Kurdistanê. Lê zexta dewleta Îraqe û hêsbûna Şêx Ehmedê Barzanî û malbatên Barzanîyan, Melle Mistefa neçar kirin ku bi hêzek taybetî ku ji 502 pêşmergeyên herî mîrxas pêkhatibu di 25-e Nîsan sala 1947-an (25. 04. 1947an) xwe bigêhîne gundê Bayê li bakure Kurdistanê.

Lê artêşa dewleta Tirkîyê jî li hemberî hatina wan kete nava tevgerê û ew neçar man 2 roj piştra anku di 27-ê nîsana sala 1947-an de xwe bigêhînin gundê Cermê (an ji Cermî) û Bedkarê li rojhilatê Kurdistanê ku dikevin

jêriya çiyayê Şehidan. Li wê derê li şerê çiyayê Xehîdan Mistefa Barzanî bi dengê xemgîn û bihêz wiha got:

Gelî pêşmergeyan!! Binêhirin, ji şerê vî çiyayî em golla Wanê û Urmîyê her duyan jî dibînin, her du jî cîhwarê herî kevnare jîyana bav û kalên

Di 18-e hezîrana sala 1947-an (18.06.1947) de Mistefa Barzanî piştî 51 rojan meşa xwe ya dijwar, şervanê herî dawîyê ji 502 servanên hêza xwe bu ku ji rubarê cema Erezê derbasî nava axa Sovyetîstanê bu.

Jîyana li Sovyetîstanê û siyaseta Baqîrov li hemberî Barzanîyan:

Di 29-ê îlona sala 1947-an de Gêneral Mistefa Barzanî û cend kesên derdora wî bi destura dewleta Sovyetîstanê pisti 40 rojan ji bajarê Nexçewane ber bi Baku paytextê komara Azerbaycanê hatin veguhastin.

Di 19-ê çilayê paş sala 1948-an (18.01. 1948) dê di konfiransa giştîya ku ji aliyê Yekîtiya

Sovyetê ve ji bo karê Kurdayetî yê penaberên başur û rojhilatê Kurdistanê hatibu lidarxistin, Mistefa Barzanî wek berpirsiyarê giştîyê ve xebata hevpara Kurdên her du parrên Kurdistanê, hat hîlbijartin.

Dûmahî rûpêl. 10

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

Despek 9

Baqîrov (Serokkomarê wê demê yê komara Azerbaycanê) ji destpêka hatina hêzên Barzanîyan bi helwestek şovênistî dan û standin bi wan re dikirin. Xuyabu ku ew ji di bin tesîra desthilatdarên komara Tirkîyê de mabu ku hebuna netewa kurd înkâr dikin û Kurdistanê bakur di wan salan de di bin sîya esmanekî reş û bi goman de mabu. Bona hebuna Kurdên komara Azerbaycanê jî ku bi hejmara xwe ji kurdên komara Ermenîstanê zêdetir jî bun, ji aliyê desthilatdarên komara Azebaycanê ve dihat înkâr kirin.

Li ser helwesta nîşparêziya Baqîrov di 29-ê Tebaxê 1948-an de Barzanî û hevalên wî ji bajarê Baku ber bi Taşkend (paytextê komara Uzbekîstanê) hatin veguhastin û li nêzî wî bajarî hatin bi cih war kirin.

Di 13-e Adara 1949-an de bi pîlan û kompoyên Baqîrov û bi destura berpirsyarên para parastina Yekîtiya Sovyetîstanê M. Barzanî ji hevalên wî cuda kirin û li herêma derya Ûral bi awayekî desteser (dest bi ser) û di bin çavderîya tund û tûj de, demeke dirêj jîyana xwe derbas kir. Lê karbîdestên Sovyetîstanê di 9-ê îlona sala 1951an de

û çend caran ji wan bi hev re hevdîtin pekanîn. Di çaxê desthilatdariya Xuruşov de rewşa siyasî û jîyana Barzanî û hevalên wî hinekî baştir bibu.

Desthilatdariya Ebdulkerîm Qasim, vegera serok Barzanî bo Îraqê û Beesî:

Piştî ku di 15-ê tîrmehê sala 1958-an de komek ji efserên Îraqî bi serokatîya Ebdulkerîm Qasim desthilatdariya xanedana paşayên Haşimî û Nûrî Seîd bi zerbeyek eskerî ji holê rakirin, di 6-e çiriya pêş sala 1958-an de Mistefa Barzanî piştî 11 sal û nîvan derbiderî û jîyana durî Kurdistanê, li ser vexwesdina Ebdulkerîm Qasim vegerîna Îraqê û li Bexdayê bi cî û war bun. Pêşwaziya ku di çaxê vegera serok Barzanî de ji aliyê kurd û ereban ve jî hat kirin, pir germ û buyerek dîrokî bu. Mistefa Barzanî pir xebitî ku xwe bi şert û mercên rewşa siyasîya Ebdulkerîm Qasim re biguncîne û heta hinek gotinên wî hebun ku gele kurd hez nedikir û bi başî nediditîn ku serokekî mîna Barzanî ji Qasim re beje:

“Ez xwe bi serbazekî we dizanim “

Lê Barzanî bi van gotinan dixwest xurtura efserêkî xwedî desthilat, tîr bike û gelê Kurd û ereb di nava aştiyê de bi hev re

ji Bexdayê vegerî Barzanî û mijulî kar û bar destpêka şoreşek din ya li dijî dewleta Îraqê bu.

Di hemu hevpeyvînên ku gêneral M. Barzanî bi rojnamevanên biyanî re pêk anîne, ew hertim li ser biratiya gelan û jiyaneke tijî aşî bê saz kirin.

Barzanî di hevpeyvîneke xwe de dibêje:

“Em aştiyê dixwazin û bila şer bi dawî be ku kurd û ereb bi awayekî birayane û di nava aştiyê de bi hev re bijîn...! (Ji hevpeyvîneke tîlêvîzyonî ku rojnamevanekî Înglîzî pere çekirîye).

Di 11-ê îlona sala 1961-an de Mistefa Barzanîyê nemir şoreşa xwe ya ku 14 salan berdewam bu li dijî rêjîma Ebdulkerîm Qasim û Beesîyên ku piştî wî hatin, dadestpêkirin. Mezin buna Mistefa Barzanî di vî rastiyê de yê ku wî karî bi xebat û çalakîyên xwe ji serokatîya hoz û eşîretekê, sal bi sal ber bi pêşve bimeşe û di nava dîroka xebata bi şan û şerefa netewa Kurd de weke serokê neteweke bê hezkirin. Di wan salan de Mistefa Barzanî wek nunerê pîrsgireka millîya Kurd li hemu cîhanê dihat nasandin. Ji bona wê jî başurê Kurdistanê bibû qada hevdîtina rojnamevan û siyasethavên biyanî bi serokê Kurd Mistefa Barzanî re.

Di 8-ê Sibata sala 1963-an (08. 02. 1963) de rêjîma Ebdulkerîm Qasim bi aliyê Beesîyan ve hatibu lidarxistin, tekçu û Ebdulkerîm Qasim hat kuştin. Barzanî ji bo ku di wê dema dijwar de azadîxwazên kurd û ereb bi destê Beesîyan neyên kuştin, derîye Kurdistan û heremên azadkirî ku di bin desthilatdariya partiya wî de bun, ji wan re vekirî hîşt û bi vî awayî gelek kesan cane xwe ji destê Beesîyan rizgarkir. Di wan rojên hessas de ku Bexda bibu qada tolhildana Beesî û alîgirên rêjîma Ebdulkerîm Qasim, ev siyaseth, durdîtina û mîrxasiya Mistefa Barzanî carek din hizir û ramanên mirovhezîya wî ji herkesî re dan ispat kirin.

Piştî ku ji salên 1963-an heya Sibata sala 1968-an desthilatdariya Îraqê di navbera Ebdulsalam Arîf û Beisîyên de dest bi dest dibu, wan piştî ku hemu dijberên xwe serkut kirin, vî carê berê xwe dan Kurdistanê û heya Adara sala 1970-an şerrên dijwar di navbera herdu alîyan de qewmîn. Piştî xebata salên giran di 11-ê Adara sala 1970-ê de li pey gotubêjên dur û dirêj di çarçoveya desthilatdariya Îraqê de otonomî ji Kurdên Kurdistanê re hat

dîyarkirin. Xuyabu ku Beesî di vî biryar û lihevhatinê semîmî nebun û li benda derfeteke bun ku kar û barê xwe yê desthilatdariyê rêk û pêk bikin û piştî dîsan bi Kurdan re bikevin nava şer û hereketa Kurdistanê bi yek carî bifetisînin.

Ev sirra wan bi kiryareke hovane zu ji Kurdan re eşkera bu. Yanî dema ku di 29-ê Îlona sala 1971 an (29. 09. 1971) de îstîxbarata Îraqê bi şandina çend kesên di kincên meletîyê de xwest ku rêberê şoreşê Mistefa Barzanî bikuje û ew di vî karê xwe de bi ser neketin, careke din şerên dijwar di navbera herdu alîyan de dest pê kirin. Vî carê dewleta Îraqê xebitî ku bi hevkarîya hêzek sêyemîn şoreşa Kurdan tuşî şikeste bike. Şer di Adara 1974-an de bi germî li hemu heremên başurê Kurdistanê dest pê kiribu. Di Adara sala 1974an de dewleta Beesîyên Îraqê qanuna xwe ya otonomîyê îlam kirin. Lê Mistefa Barzanî ji ber mesela Kerkuk, Xaneqîn û Musilê qanuna otonomîya ku dewletê îlam kiribu, nepejirand û ew otonomîya Beesîyan otonomîyek leyîskî bi nav kir. Ji bona wê jî di Çiriya pêş sala 1974-an de bi qasî 17 mehan conta Beesîyan bi hemu şeweyên hovane, hêrişî ser gund û bajarên Kurdistanê kirin. Bi vî rengî Beesîyan mirin, reşerojî û derbiderî li hemu Kurdistanê direşandin. Wê demê jî cîhan li hemberî van kiryarên Beesîyan kerr û bêdeng bu û xaça sora (Heyva Sor) cîhanî ji bi çî şeweyan hevkarîya kurdan nekirin, ji ber ku ew ji di bin tesîra dewleta Îraqê da mabun û ev jî berêvajî zagonên vî rêxistinê cîhanî bu. Di nasandina pîrs-gireka Kurd de şoreş û xebata Barzanî rolekî bercav list.

Peymana Elcezayer, rewşa doza şoreşa Eylulê û Wefata Serok Barzanî:
Di 6-ê adara sala 1975an de Îraq û Îran bi navbeynkariya serokkomarê Elcezayîrê (Hewari

Bu mîdyên) û girêdana peymana Elcezayîr lihev hatin. Mihemed Rîza Şahê Pehlewî ku ji aliyê Rojava û Amêrika ve wek jandarme Rojhilata Navîn dihat hesibandin, mezintirin xiyaneta dîrokî li Kurdan kir. Piştî wê bi sedhezaran Kurd ji başurê Kurdistanê mişextî Rojhilatê Kurdistanê bun ku li seranserî Îranê wek penaber ji Kurdistanê hatin durxistin. Durutiya şahê Îranê ku xwe warsê tac û textê padişahiya hemu Arîyan dihesî band, ji dîrokê re eşkera bu. Wî bi vî peymana bi Beesîyan re bi cîhana siyasethê da selmandin ku bizava nemir Barzanî bandorekê mezin li ser Kurdên Rojhilatê Kurdistanê jî hîştîye û ev bizav ji bo desthilatdariya wî ya paşerojê li Îranê jî metirsyek mezin bu.

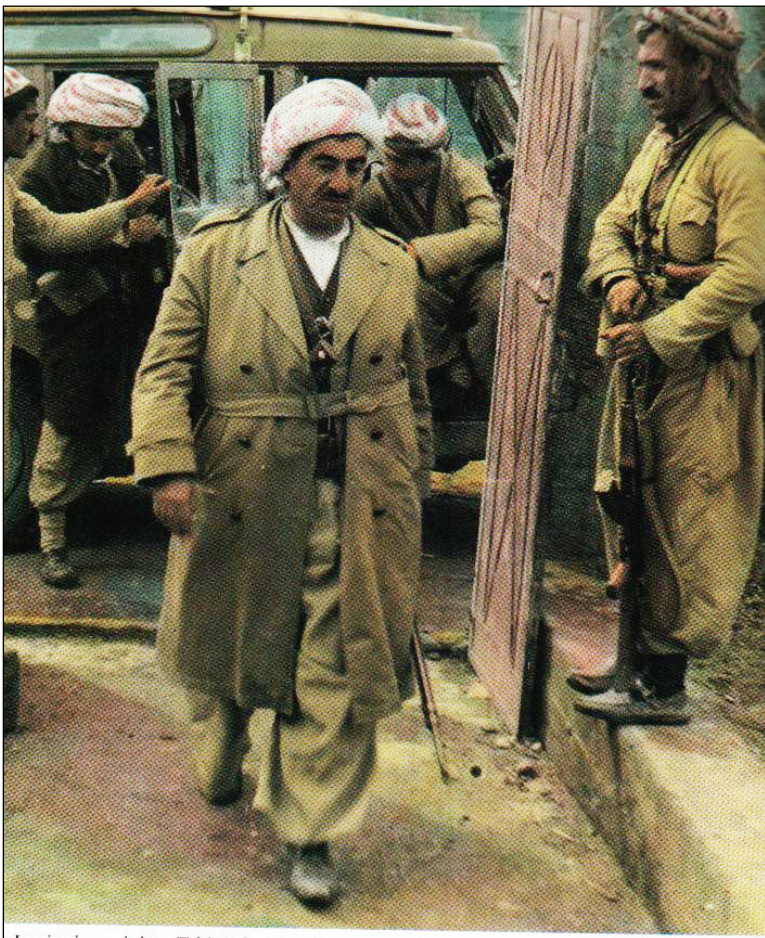
Mistefa Barzanî piştî ku li bajarê Kerece hat bi cih kirin, di hemên salê de çu Amêrika û di 1-ê Adara sala 1979-an dema ku gelê kurd piştî tekçuyîna rêjîma sîtemkara 2500 salîya Şahenşahî li Îranê li bendê bun ku Mistefa Barzanî vegere Kurdistanê û şoreşek nu li dijî dewleta Îraqê bide dest pê kirin, bi nexweşiya kansêrê li nexweşxaneyê Amêrikayê wefat kir.

Di roja 5-ê Adara sala 1979-an de termê Mistefa Barzanî bi merasîmeke li bajarê Sino ku bi sedhezaran kes tîde beşdar bubun, hat veşartin.

Lê piştî mirinê ji termê Mistefa Barzanî dîsan bu armanca kompoyên dewletên dagirker ku dixwestin Kurdan bi destê Kurdan bidin kuştin. Mihacîret û derbiderî li ser axa Kurdistanê heta di çaxê mirinê de ji dev ji Mistefa Barzanî bernedida.

Di 6-ê çiriya pêş sala 1993-an termê serokê Kurd Mistefa Barzanî û kurê wî nemir Îdrîs Barzanî ji gundê Helecê yê di herema Mîrgewer de vegerandin cih warê bav û kalên wî herema Barzan. Mistefa Barzanî di dîroka siyasîya gelê Kurd de buye nîrxekî gelemperî û wek lîdêr û serokekî doza bi şan û şerefa Kurdistanê hê jî di dilê gelê xwe da dijî.

**Amadekar:
Tahir Silêman**

careke din Mistefa Barzanî vegerandin Taşkendê.

Di 5-ê Adara sala 1953-an de Josêf Stalîn mir û Xuruşov wek sekreterê giştî û serkarê Yekîtiya Sovyetîstanê ji aliyê Partiya Komunist ve hat hilbijartin. Li gor telîmata Xuruşov, Barzanî li paytexta Sovyetîstanê (Moskovayê) hat bi cihwar kirin

bijîn. Di destpêkê de Ebdulkerîm Qasim wusa da dîyarkirin ku Îraq welatê kurd û erebaye û gel li benda rojên xweş bu ku du netewe bikaribin di aşî û wekhevîyê de bi hev re bijîn. Lê aliyê Kurd û Ebdulkerîm Qasim li ser pîrsgireka Kurd li hev nehatin û di Adara 1961-an de Melle Mistefa Barzanî bi yekcarî

Qadir Qaçax

Destpêk li hejmarên bihurî
D' hizra HemkîdaSînemevînûs
Li ber çavêtwîSînemgeşfanûs
Dengê Sînemê bowîçengnaqûs
L' ber kêliya Hemkî Sînem gul lutûs
Mîr l'zibildana dîrokêvayrûs
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Kurdîmpirator l'demêMîdiya
Piştî j'navçûnê herkêmtirviya
Mafê wana ket bindest ûpiya
Bîn bendewarêthersêhevsiya
ErebûFarisû Osmaniya
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Mirov l'def Xuday b'rêz û wefadar
Êkmîrovûneteweûol hizar
Sera vê çendêkuştinbêhijmar
Berjewendîd'bintuxîb ûdiwar
Bo çare nakitmin heyê pisyar
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Çiya çend pitir şengistê wî kwîr
Pêkhatina wîfirehû pirrswîr
Kumt rwîd dîtin bo yê gir û hwîr
Bilindtir diyarlinêzîkûdwîr
Dê tev dewrûberbixudanin mîr
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Kesê nizanîtazadî çî ye
J' vînûjiyanêyêdabîrî ye
Mejyê wî hêstayênivistî ye
J' wîvetepeserî azadî ye
Ji bo azadyê ne yê j' hejî ye
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Enfalberdewam jêk cuda amîr
Qe'îqa'îencam da bişîrûtîr
Be'îsiya bikîmya û debabêb b'zincîr
Evro îslamasiyasî b' tekbîr
Erebînyêbo Kurdadikitbîr
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Erebû turik û farisêtdagîrker
Ji milletê Kurd ew viyaye her
Kurd bo wan ebd ûxulamûnoker
Bê qeware û maf herdem jêk veder
Rêberêtolîû eşîrî serwer
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ereb û Turka xwînjêkriştîne
Faris ûEreb bi xwîndarîne
Turk û Farisa êkdukuştîne
Ji bo xwîna êk têhnî û bîrsîne
Belê bo Kurda dihevgirtîne
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Yakîrî Etaturkê pirr xwînxor
Şahînşahêxwînmêjê gorbegor
Hafîz Esedê mukumdiktator
Sedam Tikrîtyê bixwînmêjyê pispor
B'hevkar'yaserokçaşekêserşor
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Pişka pitir tevbawerîû dîn
Wesa dînxûyakirinû zanîn
Mirov dubare dêêtevejîn
Ger j'nav biçin xoperistî û kerb û kîn
Mirov dê saxbin leşxurrî evîn
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Qur'an peyameka esmanî ye
Eve ayetetêda hatî ye
Xudayê mezinemirkirî ye
Minpêxemberek nehinartî ye
Îla b' ezmanê ewîqewmî ye
Biyeawaza devûbilwîlê

Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Mela Ebdulhekîmê pirrdîndar
Vegêrayejiboxelkiçendcar
Turk ûEreb ûFarisêtsitemkar
Dîn bo netewa xokirî yedewar
Me Kurda jî dîn bo xo kirî ye bar
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Sehkin giyandarêthîwîwargehî
Çend di mişene bi berfirehî
Yêtkwîvî û xomalî ûyêtkehî
Hind yêthîbêdeng û hind jî bi şehî
Gelek pêtvî ye bo parêzgehî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Viyan geş tîrojaspêdehyane
Xunava ser perrê sor gulane
Naske stîrîna deng şalwîlane
Hêvênê peyvêthozanvanane
Zax û zeverahunermendane
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

J'bowulatê xo her ûherhêzim
J' çekê dujminî xonaveguhêzim
Ha hîngêxudan bihaû rêzim
Bim parçek ji xaxa bo d'nivêsim
Yan parçekê ji vêaxê b'parêzim
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

B' zimanê deykê zanîn û xwandin
Gîrhadagîrkerabêtbirandin
Texa serdestyêbête têkşkandin
Wulatparêzîd' mejî da çandin
Hîngê l' azadyê d'bit gul barandin
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Pîr reşê heyrangotî ye l'hozanê
Çarşembaserêheyva Nîsanê
Herrincabêb'deneKurdistanê
Da hemî qayim bikenîmanê
Şerfedîndêbite mîr l'dîwanê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Zêrre bagurdanîna dîwanê
Mîrîgazî kir îso tu kanê
Ma çiçêtirel'zêrrîl'cîhanê
Got l'nav beyna Nîsanê û Gulanê
Taviyekjîtaviyêtharanê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Komelgehekhêş negehiştîûxav
Diktatoryet bo hizra wî berav
Olûeşîrîbobaweriyê dav
Ger bivêthîkorenemînîthergav
Vêthîxudan tore û hunera b'ket çav
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

L' mêjuwaKurdistan ger bête nêrîn
Çewa wijdanjiberne ête qêrîn
Erebku hatîn l'serdemê dêrîn
Êk sede b'kurdyê hatiba peyvîn
Lêv û ezman lêdihatebîrrîn
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

J'bo Kurdapêtivî desthelatekdar
B' wulatparêzyêûkurdînyê diyar
Dwîrxoperêşî ûxizmatîb'kiriyar
Pirr dîmokratî ûya dadperwerdar
Bihestanetewayetî yaçekdar
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Mîratyaxo j' bacdanê bê beş kit
Bacamilletî l'ser xo dabêş kit
Navêxo dê l'navdîrokêreş kit
Mana xozwîka dê ser bi heş kit
Neşêthî carek dî çiray l'xogêş kit
Biyeawaza devûbilwîlê

Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Gotnêthîmezînanexşêl'berîne
Peyvêtyêthîmezînanîstîne
Serborêthînîştîman perwerîne
Ne yêthîrêberêthîreşîreşîne
J' bo mîfayêxo bikaranîne
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Li komelgehê herê paşkeftî
Mirov her l'êyêdamayûşkestî
Yê razîyeb'jîyana bîndestî
Olûeşîrîyebokesayetî
Tepeserîye l'def wî serbestî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

L' eşîretiyê temenbîrryarder
Li pêşkeftînezanîsterêber
Ew netewe dê mînîttepeser
Mîrê wêeşîryêb'kite çeper
Milletê wî dê mînîthî maf veder
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ger bêşbûn beyaz, beyazdê bin bêş
Kêşdêb'necadeûcadedîbin kêş
Mêş dê b'ne gamêş, gamêş dibne mêş
Pêş dê kevnepaş, paş dêkevne pêş
Gêrîkûmêrî d'bin cencerrakêş
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

L' dwîvçendayetya tedanayviyan
Te bo çenda terxan kirye jiyan
Tu d'kevye berhind çavanûdilan
Nexasme demêdîbiye qurban
D' wê çarçovê da xelk bo teb'kovan
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Yadagîrkeraviyay sepanî
Çewa l' Kurdîb'sanahî vemrandî
Gyanêkurdînyêher lê çemandî
Çinku xalalawazya wî yaxandî
B'olîûeşîryêj'mêje xesandî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Milletê Kurdemaybêalaûnav
Çequ û qeme û şîr lê d'kin reşe rav
Ji wulatparêzyêyêbêzaxûxav
Ol û eşîrî d'bin astengû dav
Edeb ûhunerd'binezmanûçav
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Nîv sedeborîhêşpaşvemane
Evînya dirustîl'ser dupeyvane
Du ji dil be razî mehrarewane
Mara b'zordarî jehramarane
Evro jî evîn b'îdu fîşekane
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Husa qet bi destve na êtin çwîk
Çareser nabînkovanûxurîk
Fîşeka tivengê d'bite çîrwîk
Şev bo şevê mişetîr d'bin derîk
Ta bawerî b'mînîthî paxl û berwîk
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

J' teşyadîrokênaqetyêthîbenîk
J' bejnûbala tetêthîşelûşepîk
Destek l'bin guhîûêktîzîbîmurîk
L' te hatne kirînzordarî rîk
Şanazyê b'te d'kin Sînc û Serdepîk
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Hîndîhebîneûhene ûhebin mîr
Kesek hind divêthînd bowîamîr
Ger kar pênama dê ji xo ketin dwîr
Nexasmezanîgeryê biyepîr
Dê rabîthavêthî navderyayek kwîr
Biyeawaza devûbilwîlê

Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Çîcarnekeveberpêlêtxemê
Ku negehiştîyekumtêmeremê
Zîn b'hîndê saxe negehişt Memê
Welî nemîreşadnebîb' Şemê
TujîmayzîndîjîberSînemê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

J'bo herduçavêthîSînemêkîlî
J'ber dengê te şerm dikir bilîblî
Belkîte nedîthî yara sorgulî
Belêevîniweweya b'dîlî
Lîserê şehê çîrayek hîlî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Şîrê evînyê nahêlin bîmehîthî
Vîn hêştî sava têt kuştînd'behîthî
Olûeşîrî astengînan bigehîthî
Hespêawazaherêdîşehîthî
B'daxve evro jî kes d' te nagehîthî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Hemik bo kuştînbîre nav rêlê
Xwast dumahîk peyv j'Hemkêsînelê
Got wanvêtkesnebert j' vêkêlê
B'dengekê bilînd bêtîthî delêlê
Hemik hey loloHemikheyîlêlê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Xwînrêjêthî mîrîl'heyvaTîrmehê
Hemik veguhazt bo gundê Şehê
Veşart b'lêdanaxenceradehê
Vîndardîsaxînanîlîmêjûgehê
Zordar d'gevinînanavgunehê
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

BîrînaHemkê pirr kwîrû dûre
Hîndd'bêjînanîTovîhîndîbêjînanîKore
Mîryêveşartîûheryê serşore
Hemik l'meydanê serberevjore
Sînemîl'bersîngîgulekasore
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

B'zava û bwîkatyê lawaz dibîthî viyan
Vînher xav dibîthî besdîmînnîthîjiyan
Ew herdûleşêthîdîbîneêkîgiyan
Dîbin dû giyanave vîn beref neman
Vînawe saxe hîndî hey cîyan
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ezhatme kelê kelal' evrazî
Ji bo Sînemêhertudaxazî
Serşo l' Swîlavê l'bin dara mazî
Mîrb'saxî mîrî û kesjênerazî
Lêtnemîrmaybîserferazî
Biyeawaza devûbilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê
Biyeawazadevû bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Dûmahî heyê

RÛPÊLEK JI DÎROKA KURDISTANÊ

Kurdistan, di sala 1639-an de encama Peymana Qesrî Şîrinê di navbeyna Împaratoriya Osmanî û Fars de bû du parçe û ket bin bandora herdu împaratoriyan dagirker. Kurdistan, hezar mixabin bi ew halê xwe jî nema, piştî Şerê Cîhanê yê 1-emîn û bi taybetî jî piştî ku Împaratoriya Osmanî hat rûxandin û Kemalistan desthilatdarî ji Osmaniyan wergirtin; dewleta unîter û milî ya tirk ava kirin, di sala 1923-an de encama Peymana Lozanê jî bû çar parçe. Dewleta Tirk, Îranê, Iraqê û Suriyeyê li çar parçeyên Kurdistanê bûn desthilatdar û metîngehkar. Kurdistan jî bû welatekî kolonî ya navneteweyî li Rojhilata Navîn.

Miletê Kurd û serokên Miletê Kurd, ew statuya li Kurdistanê û xesipkirina mafên neteweyî, nepejirandin û her dem li hemberî vê statuya kolonî û kolonyalist şer kirin û serhildan. Ev serhildana him di dema Împaratoriya Osmanî û Farsî de, hem jî di dema çar parçebûna Kurdistanê de pêk hatin.

Gelek aşkere ye, ku miletê kurd du sed sala, ku ji bona serxwebûn û azadiya xwe li ber xwe dide û têkoşîna xwe dimeşîne. Di dema împaratoriya Osmanî de serhildana Şêx Ebdilkadir Nehrî û Mîr Bedîrxan Beg gelek girîng in. Piştî Peymana Lozanê jî li hemû parçeyên Kurdistanê gelek serhildanên milî, ji bona ku dewleta kurd ya serbixwe ava bibe û miletê Kurd azad bibe, pêk hatin. Ew serhildanan li Iraqê di bin serokatiya Şêx Mehmed Berzencî de bi avabûna Kurdistanê û li Îranê di bin serokatiya Qazî Mihemed de di demeke kurt de be jî, bi Komara Kurdistanê ya Mehabadê encam girt.

Lê pişt re him Kurdistan serbixwe ya melîkî li Başurê Kurdistanê, him Komara Kurdistanê ya Mehabadê û him jî hemû serhildanên di dema Osmanî û Farisan de, him jî serhildanên miletê kurd yên di dema dewletê milî ya erebî û tirk û îranî de bi zor û şideta dewletê hatin temirandin.

Serhildan û Şoreşa Îlonê, di navîna sedsala 20-an de, di 11-ê Îlona 1961-an de pêk hat. Ev serhildan û şoreşa di bin serokatiya Partiya Demokrat ya Kurdistan a Iraqê û Mele Mistefa Barzanî de pêk hat.

Şoreşa Îlonê, 9 salan domand û gihêşt encamê. Di encamê de li Başurê Kurdistanê, "Hukmî Zatî" yanî "Otonomiya Kurdistanê" ava bû.

Qepasîteya "Otonomiya Kurdistanê" gelek fireh û kûr bû. Ez dikarim bibêjim ku Otonomiya Kurdistanê di qepasîteya Dewleta Federe, heta di qepasîteya dewleta konfederal de bû.

Serhildan û Şoreşa Îlonê, bi gelek taybetiyên xwe jî serhildanê din yên Kurdistanê cihê ye. Lê bi taybetiyên xwe dişebe Komara Kurdistanê ya Mehabadê û Dewleta Melîkî ya Başurê Kurdistanê, k u di bin serokatiya Şêx Mehmed de ava bibû. Ez nûha dixwazim li ser taybetiyên Şoreşa Îlonê; ferqa taybetiyên Şoreşa Îlonê û serhildanên din yên Kurdistanê rawestim.

Li pişt Şoreşa Îlonê raste rast dîrokek û ceribandinek xurt heye...

Serhildanên li derveyî Şerhildan û Şoreşa Îlonê raste rast xwediyê dîrokek nînin. Li Hemû serhildanên milî, xweser derketine holê û pişt re jî şikest xwarine û tîk çûne.

Wek tê zanîn li Başurê Kurdistanê û li Iraqê di sala 1919-an de encama şoreşek mezin Dewleta Kurdistanê di bin serokatiya Şêx Mehmed Berzencî de ava bû. Serok û mezinên Barzanîyan ji dewleta kurd û Şêx Mehmed Berzencî re bûn

piştgir. Vê dewletê heta sala 1932-an dom kir. Barzanîyan jî di vê dewletê de bûn xwediyê ceribandinek gelek mezin.

Dema ku Şoreşa Îlonê dest pê kir, Mele Mistefa Barzanî û hemû serokatiya Şoreşa Îlonê xwe miradajotê dewleta kurd dizanîn û Şêx Mehmed Berzencî jî, serokê milî dipejirandin.

Mele Mistefa Barzanî, xwe temsîlkarê Şêx Ebdulsalam Barzanî jî dizanî. Şêx Ebdulsalam Barzanî jî, di destpêka sedsala 20-an de li hemberî Împaratoriya Osmanî serhildabû û refoxwazekî mezin

tê. Barzanî û hevalên xwe piştî serhildana 1945-an a ji Başurê Kurdistanê derbasî Rojavayê Kurdistanê dibin. Dema ku Barzanî û hevalên xwe derbasî Îranê/Rojavayê Kurdistanê dibin, Şerê Cîhanî ya 2-emîn qediya bû û Îran ji aliyê dewletên mûttefîq ve hatibû îşgal kirin. Li dinyayê eniya demokrasiyê xurt dibû û bayê demokrasiyê li hemû dinyayê diherikî. Ji bona Rojavayê Kurdistanê derfet çêbibû ku Komara Kurdistanê bê ava kirin û encama şertên taybet yê dinayayê û Îranê, Komara Kurdistanê ya Mehabadê

eyên li ser zimanê kurd, perwerdiya zimanê kurd, li ser neteweya kurd û Kurdistanê jî holê rakir. Kurdistan, bi navê xwe hat bang kirin. Di rejîma melîkî de Kurdistan, bi "Bakurê Iraqê" dihat binav kirin.

Rejîma Iraqê hikumeteke nû ava dikin. Di hikumetê de du wezîrên kurd jî cih digirin. Ya girîngtir jî, rejîma komarî biryar dide ku makezagonê nû bipejirîne. Encama xebatek kurt, makezagonê dipejirîne.

Di makezagonê hat tespît kirin û peji-

Taybetiyên Şoreşa Îlonê û Barzanî: Serokê Şorêşê...

bû û li Kurdistanê di gelek qedan de reform pêk anîbûn.

Şêx Ebdulsalam Barzanî, bi Komeleya Tertakkî û Tealî ya Kurd, bi Komelaya Hêvî, bi Komeleya Serxwebûna Kurdistanê, bi Şêx Mehmed Hefîdî, bi Şêx Ebdilkadir Nehrî û bi axayê Şikakê Simko re jî xwediyê pêwendiyê bû.

Mele Mistefa Barzanî dema ku 3-ê saliyê di serhildana Barzanîyan de dîl dikeve destê Osmaniyan û li Musulê bi dayika xwe re hepis dimîne.

Şêx Ebdulsalam, di sala 14. 12. 1914/15-an de ji aliyê Osmaniyan de dîl dikeve û tê îdam kirin. Îdama Şêx Ebdulsalam li ber çavên Mele Mistefa pêk tê. Mele Mistefa wê demê zarok e û di îdama Şêx Ebdulsalam de biryar dide ku tu wext dê bi destê dijmînên miletê kurd nayê girtin û ji dijmînên miletê kurd re teslîm nabe.

Piştî Şêx Ebdulsalam Barzanî, ji tevgera kurd re birayê wî yê mezin yê Mele Şêx Ehmed ji tevgerê re serokatiyê dike û reformên Şêx Ebdulsalam didomîne. Lê Şêx Ehmed di heman dem de serokatiya Şêx Ebdilkadirê Nehrî dipejirîne.

Mele Mistefa Barzanî jî, bi Şêx Ebdilkadirê Nehrî û bi Şêx Seîdê Pîranî re danûstandin dike. Barzanîyan, ji serhildana di sala 1925-an de di bin serokatiya Xalid Begê Cîbrî û Şêx Seîd Efendiyê Pîranî de li Bakurê Kurdistanê pêk tê re piştgirî dikin.

Barzanîyan, li hemberî Osmanî û Dewleta Iraqê her dem serhildan. Barzanîyan piştî Şêx Ebdulsalam Barzanî sê caran serî hildidin. Ev serhildanan di sala 1932, 1943, 1945-an de pêk tên. Bi van serhildanan Mele Mistefa Barzanî dibe xwediyê ceribandinek mezin.

Serhildana dawî beriya ku Komara Kurdistanê ya Mehabadê ava bibe, pêk

di bin serokatiya Partiya Demokrat a Kurdistanê ya Îranê û Qazî Mihemed de ava bû.

Barzanî ev ceribandina dewletbûna Kurdistanê ji nêzik de dişopîne û raste rast dibe berpirsiyarê Komara Kurdistanê ya Mehabadê. Ew dibe serokerkanê Kurdistanê. Barzanî, rêvebirana dewletek serbixwe re dibe berpirsiyar. Ji vir ceribandin digre û çandek nû qezenç dike.

Encama vê ceribandinê, biryara avakirina Partiya Demokrat a Kurdistan a Iraqê dide. Loma jî bi berpirsiyarên Partiya Şorêşê û Partiya Rizgarî ya Kurdistan a Iraqê re danûstandin dike û ew partiyan xwe fesih dikin, modela PDK a Îranê dipejirînin û Partiya Demokrat ya Iraqê di 14-ê Tebaxa 1946-an de ava dibe.

Mele Mistefa Barzanî jî dibe serokê giştî yê partiye.

Mele Mistefa Barzanî, li Komara Kurdistanê ya Mehabadê bê qeyid şert serokatiya Qazî Mihemed dipejirîne.

Piştî ku Komara Kurdistanê ya Mehabadê hat rûxandin, Mele Mistefa Barzanî û hevalên xwe di sala 1946-an de encama gelek zehmetan derbasî Yekîtiya Sovyetê dibin.

Ew, li Yekîtiya Sovyetê, 12 salan dimînin û di sala 1958-an de encama guhertina rejîma Iraqê vedigerin Iraqê. Li Sovyetê rejîma sosyalist nas kirin û bûyerên li dinyayê diqewimin ji nêzik de dişopînin.

Li Yekîtiya Sovyetan jî ceribandinên xwe zêde dikin; di derbarê sistemên siyasî û civakî de zanyare dibin.

Şoreşa Îlonê şoreşek plankirî û programkirî ye...

Serhildanên Kurdistanê bi giştî bê plan û program, spontane dest pê kiribûn. Şoreşa Îlonê encama plan û programek xurt dest pê dike û encam digre.

Partiya Demokrat a Kurdistanê Iraqê piştî ku di sala 1946-an de ava dibe, li hemberî rejîma melîkî û faşîst, li hemberî emperyalîzma Îngilizî şerekî bi plan û bi program dimeşîne. Encama xebata Partiya Demokrat a Kurdistanê, welatparêz û demokratên Iraqê, rejîma melîkî li Iraqê hat rûxandin. Ebdulkerîm Qasim û Ebdilsalam Arif rejîm bi leşkerî xistin destê xwe.

Dema ku li Iraqê di 14-ê Tirmeh a 1958-an de darbeya leşkerî pêk hat û rejîma melîkî hat guhertin, Şêx Ehmed Barzanî, gelek berpirsiyarên partiye û welatparêzên kurd di girtîgehan de bûn. Piştî ku darbeya 1958-an pêk hat ku wek şoreş dihat bi nav kirin, Şêx Ehmed Berzencî û welatparêzên kurd yên hepis hatin azad kirin.

Li Iraqê li ciyê rejîma melîkî, rejîma komarî ava bû. Rejîma komarî ew qedex-

randin ku Iraq ji du miletan pêk hatiye û ew miletan kurd û ereb in. Li Iraqê du zimanê fermî hene, ew zimanan jî zimanê kurdî û erebî ye.

Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî li derve û li Yekîtiya Sovyetan, Partiya Demokrat a Kurdistan a Iraqê li hundir bi xurtî piştgiriya rejîma nû dikin. Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî ji bona ku vegerin Iraqê, hewildidin Di vê pirsê de gelek dewlet û Yekîtiya Sovyetê dibin navbençî. Di encamê de şertên vegerê pêk tên. Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî, pêşî diçin Romanyayê/Bukreşê, pişt re diçin Çekoslovakyayê/Pragê; di dawî de jî diçin Misirê, bi Ebdulnasir re hevdiştin dikin û piştgiriya wî qezenç dikin, vedigerin Iraqê.

Dema ku Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî tîrên Iraqê û Kurdistanê, bi zanyarî, bi armancek vekirî û bi plan ji rejîma komarî re piştgirî dikin. Partiya Demokrat a Kurdistan a Iraqê legalîze dibe, kongreya wê pêk tê û partî xwe jinûve reorganîze dike.

Mele Mistefa Barzanî û partiya wî ji bona ku sistema nû ya nîv-federal û demokrat ava bibe, bi xurtî xebat dikin. Di vê navbeyna de diçe Yekîtiya Sovyetê û bi Sovyetê re danûstandin dike, piştgiriya wan qezenç dike.

Rejîma komarî û Ebdulkerîm Qasim ji pêşketina kurdan û Barzanî gelek eciz dibe. Piştî ku wek Kemalîst xurt dibin û lingên xwe didin erdê, ew mafên ji bona kurdan hatibûn pejirandin sînor dikin. berpirsiyarên partiye digrin û hepis dikin. Di derbarê Sekreterê Giştî yê Partiyê Îbrahîm Ehmed de lêpîrsînê dest pê dikin.

Derket holê ku rejîma komarî berbi demokrasiyê ne, ber bi faşîzmê diçe. Makezagon nexin jîyanê. Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî jî, ji bona ku xwediyê ceribandin û zanyariyek nû ne, dest ji Baxdayê berdidin û diçin li Kurdistanê bi cih dibin. Partî jinûve sîrrî û veşartî dest bi xebatê dike.. Dema ku Mele Mistefa Barzanî û serokatiya partiye bi giştî fahm dikin, ku rejîma komarî ya nû ya Iraqê dê bi leşkerên xwe êrişî Kurdistanê bike, ew biryar digrin ku li hemberî êrişê rawestin.

Di 11-ê Îlona 1961-an de Şoreşa Îlonê gelek bi plan û bi program dest pê dike.

Armanca Şoreşa Îlonê: Otonomî bû.... Hemû serhildanên Kurdistanê, Kurdistanek serbixwe ji xwe re kiribûn armanc. Şoreşa Îlonê, li Iraqê demokrasiyê û li Kurdistanê otonomî kiribû armanca xwe. Di vê armanca xwe de jî bi serket.

Şoreşa Îlonê dema ku otonomî diparast, wê demê jî ne li dijî dewletek serbixwe ya Kurdistanê bû.

Îbrahîm Guclu

попытка убить его (губернатор Мосула пытался отравить его с помощью кофе).

Мустафа Барзани

Барзани - генерал Мехабадской республики.[править] Восстание 1943—1945 гг. и Мехабадская республика В 1943 году Барзани с помощью националистической организации "Хива" ("Надежда") бежал из Сулеймании в Иран, собрал там отряд, вторгся в Барзан и поднял новое восстание, разоружив все полицейские посты в области. Под давлением англичан иракское правительство заключило с ним перемирие, пообещав автономию для Барзана. В августе 1945 года боевые действия были возобновлены при помощи англий-

Турции и Ирана и, разбив при Маку иранские войска, вышел к реке Аракс и 17—18 июня 1947 года в районе Нахичевани, Азербайджана, вступил в СССР.

По воспоминаниям П. Судоплатова "Прорвавшиеся через границу боевые отряды Барзани насчитывали до двух тысяч бойцов, с ними находилось столько же членов их семей"[источник не указан 352 дня]. В СССР барзанцам некоторое время давали военное обучение в Азербайджане, но затем их сослали в Узбекистан. П. Судоплатов вспоминал, что "Советские власти сначала интернировали курдов и поместили в лагерь, а в 1947 году Абакумов приказал мне провести пере-

вить автономию Курдистану и его поворот в сторону арабского шовинизма вызывает напряженность, приведшую к силовой попытке подавить курдское движение (сентябрь 1961 года) Эта попытка, в свою очередь, положила начало так называемому "Сентябрьскому восстанию", охватившему весь Курдистан.

Барзани, хотя и не был инициатором восстания (считая его несвоевременным и неподготовленным), активно готовился к возможному столкновению, закупал (на предоставленные СССР средства) оружие и т. д. Восстание застало его в Барзане, где он жил с начала года (после фактического разрыва с

Сегодня день памяти Моллы Мустафы Барзани 14 марта 1903 - 1 марта 1979

1 марта 1979 года перестало биться сердце выдающегося деятеля курдского освободительного движения Моллы Мустафы Барзани.

Барзани родился 14 марта 1903 года в поселке Барзан, в семье лидера одноименного племени, шейха Мухаммеда. Отец вскоре после рождения сына умер, и Мустафу воспитывали его братья, шейх Абдель-Салам, а после ареста последнего турками (1914) и казни — шейх Ахмед Барзани. Сам Барзани рассказывал, что его первым детским воспоминанием является арест его семьи турками (после очередного восстания) и заключение его с матерью в тюрьму. "Я открыл глаза, чтобы увидеть себя пленником," — говорил он.

Барзани получил традиционное религиозное образование в медресе в Барзане и Сулеймании, где считался лучшим учеником; за познания в богословии он стал известен под уважительным прозвищем "Молла Мустафа". Он находился под большим

влиянием личности своего старшего брата шейха Ахмеда, который, по его признанию, заменил ему отца[источник не указан 352 дня].

В боевых действиях Барзани принимал участие, начиная с 1919 года, то есть с 16-летнего возраста, когда он был послан братом во главе отряда против англичан для поддержки Махмуда Барзанджи. Вскоре он участвовал в экспедиции, имевшей целью спасение нескольких армянских семейств от турецкой резни. Во время барзанского восстания 1931—1932 годов. Барзани впервые отличился как полководец, разгромив в долине Важи иракскую колонну (два батальона, усиленных тремя кавалерийскими и полицейскими ротами и артиллерийской батареей). После подавления восстания он эмигрировал в Турцию, затем сдался на амнистию, но, вопреки обещаниям, был сослан вместе с шейхом Ахмедом и всей семьей на юг Ирака, затем в Сулейманию. При этом была предпринята первая

ских танков и авиации, и Барзани, после первых успехов, был вынужден покинуть Барзан. Вместе со всем племенем (10 тыс. человек, из них 2 тыс. вооруженных мужчин) Барзани ушел в советскую зону оккупации в Иране, где вскоре была провозглашена Мехабадская Республика; Барзани был назначен главнокомандующим её силами и получил звание генерала. 16 августа 1946 года Барзани был заочно избран председателем новообразованной Демократической Партии Курдистана.

[править] Поход в СССР После падения Мехабадской республики в декабре 1946 года Барзани и барзанцы оказались в сложном положении. В результате весной было принято решение: племени возвращаться в Ирак, тогда как сам Барзани с добровольцами сделает попытку прорваться в СССР. Собрав отряд из 500 человек, Барзани выступил из Барзана через территорию

говоря с Барзани и предложить ему и прибывшим с ним людям политическое убежище с последующим временным расселением в сельских районах Узбекистана поблизости от Ташкента. Советская сторона согласилась, чтобы Барзани и часть его офицеров прошли спецобучение в наших военных училищах и академии. Я также заверил его, что расселение в Средней Азии будет временным, пока не созреют условия для их возвращения в Курдистан."

[править] Во главе Сентябрьского восстания После Иракской революции 14 июля 1958 года Барзани вернулся в Ирак (6 октября), где его встретили как общенационального героя. Ему тотчас был выделен один из лучших особняков Багдада. Первоначально отношения Барзани и возглавляемой им ДПК с лидером Ирака Абдель-Керимом Касемом складывались наилучшим образом. Но отказ Касема предоста-

Касемом и отъезда из Багдада). Выступив из Барзана с 640 бойцами — в основном старыми соратниками по походу в СССР — он быстро увеличил свою армию, одержал ряд побед над правительственными войсками и овладел горной частью Курдистана, создав фактически независимое государство и затем сформировав его правящие органы. Барзани опирался прежде всего на племена и племенную элиту, с которой был тесно связан в бытовом и психологическом отношении. Это вызвало напряжение между ним и лево-ориентированными интеллектуалами ДПК (во главе с первым секретарем Ибрагимом Ахмедом), которые считали его "отсталым феодалом" и пытались оттеснить от руководства движением. Весной 1964 года между Барзани и Политбюро произошёл открытый конфликт, закончившийся полной победой Барзани и бегством Политбюро и его сторонников в Иран.

Продолжение следует

Нечирван Барзани – курдский Ли Куан Ю?

В сентябре 2006 года, видный курдский политик Нечирван Барзани был выбран курдскими парламентариями премьер-министром. Премьер-министр имел амбиции превратить свой народ в развитую и современную нацию. Вопрос о безопасности для его народа был одним из его приоритетов, наряду с широкими планами по постройке сильной инфраструктуры с беспроводными технологиями. Его цели включали строительство дорог, аэропортов, школ и больниц. Он также хотел, чтобы обновить и повысить уровень образования благодаря партнерству с основными мировыми университетами.

Ближайшей международной фигурой, напоминающей Барзани, является Ли Куан Ю. Он был первым премьер-министром Сингапура. Он восемь раз приводил к победе свою Народную партию, и контролировал отделение Сингапура от Малайзии в 1965 году. Когда он был избран премьер-министром, оказался перед необходимостью руководить нацией, которая была бедна, поликультурна и состояла из множества этнических и субэтнических групп. Они оба имеют алогичные амбиции, но разнятся по личному стилю. Они оба широко уважаемы среди собственного народа и своего поколения.

При Ли Куан Ю Сингапур превращается из небольшого городка рыбаков в один из самых развитых городов в мире, который стал финансовым центром Юго-Восточной Азии. Он совершил это, концентрируя внимание на технологии и производстве товаров на экспорт. Сингапур перешел от положения сравнительно слабо развитой колониальной окраины, не имеющей природных ресурсов, в ряд "азиатских тигров". Куан Ю остается одним из самых влиятельных политических фигур в Юго-Восточной Азии.

Нечирван Барзани имеет полное представление о своем обществе и его субкультурах. Вступив в должность премьер-министра, он сразу же сел за стол и приступил к разработке своего плана, который и исполнил без промедления. Влияние его прогрессивных действий можно увидеть повсюду. Дорожная карта Барзани проложила путь к его преемнику, который продолжил путь к сильной экономике, осуществляя уже разработанный план. В то время как Куан Ю сосредоточился на производстве, Барзани был ориентирован на строительство инфраструктуры и сферы услуг.

Воздействие доктрины Барзани на местную и глобальную экономику и структуру общества должно быть изучено и проанализировано курдскими, иракскими, ближневосточными и мировыми учеными.

ПОЗДРАВЛЯЕМ!

Желаем долгих, долгих лет здоровой жизни. Родился ШИРИН АЛИЕВИЧ в родовой семье Алие Хасики. Именем его деда названа одна из ветвей рода Мысрки, которые породству восходят до великого Салахадина. Хасики был богатым человеком. Отец Ширина Алиевича, Алие Хасики был высоким, широко плечим, сильным и богатым. Легко мог перепрыгнуть ручек в два метра. Алие Хасики настолько был богат, что за него выдали девушку на двадцать лет моложе него. И это была, моя тетя, Нуре, с гордостью пишу об этом. Дядя Али был очень умным и добрым человеком. Никогда не забывал о добром деянии людей. Помню с какой теплотой, говорил он, о казахском народе, отом как в первый год депортации, первую зиму пребывания на казахской земле, простые казахи приютили их в своих домах и спасли от верной смерти, в 20-25 градусные морозы, Барканасе. Алие Хасики возглавлял

шестьдесят лет!

И хочешь не хочешь оглядываешься назад. Вспоминания приводят к вопросу, что в этой жизни я сделал и чего добился? Построил первые в Ашибулаке зал торжеств "НУРАЛИ", в котором люди отмечают свои торжества. Творил и творил. Строил и строил дома, объекты народного хозяйства, платины, торговые ряды, базары и т.д.

Работая бригадиром СМУ -строил. Став старшим инженером Казахского отделения института "Гидрорыбпроект" -строил. Начальником участка СМУ "Селезащитстрой-строил." Работая в ЗАО МАК "Алматыгорстрой" заместителем главного инженера треста -строил. А директором ТОО строительной фирмы "Керек" обязан был строить с еще большим размахом и упорством. С назначением первым заместителем Генерального директора ЗАО МАК "Алматыгорстрой" строил

ШИРИН АЛИЕВИЧ-60

свой род, не просто возглавлял, а матерьяльно иморально поддерживал всех.

О весть, рождени мальчика в семье, награждал вестника золотой монетой. Он всем средствами старался, чтобы рождаемость в роду повышалось. А рождение каждого своего сына превращал в праздник. От брака с тетей Нуре родилось пятеро детей. двое дочерей и трое сыновей. Кудянки, в те времена долше восьмого класа не учились. А вот сыновья все получили образование.

Рождение самого младшего, всегда самого дорогого и любимого ребенка отмечается особо. Им в семье дяди Али, после Темура Алиевича и Князя Алиевича, был Ширин Алиевич. При его рождени, дядя Али раздал пять золотых монет. Всем сестрам Саре, Гюльзаде, Фазиле, Гезель и Зибейде были куплены новые платья.

Все братья почитаемые и уважаемые в народе люди. Темур Алиевич, кандидат наук, всегда работал на почетных должностях, входил, в состав группы семьи смельчаков, которые в 1961 году, вместе с Бабаевым Маммедом Сулеймановичем, лидером курдов, отправились в Москву, навстречу с Никитой Сергеевичем Хрущевым, с целью восстановления Красного курдистана. Князь Алиевич был любим народом, всю жизнь работал главным механиком. Младший из братьев, Ширин Алиевич родился в 1951 году в поселке Ашибулак (Винсовхоз) Илинского района Алматинской области. С детских лет Ширин Алиевич был целеустремленным, умным и трудолюбивым. Слова не расходились с делами. Окончив десятилетку поступил на заочное отделение Джамбульского Гидромелиоративного строительного института. Вместе с Фатьмой Махмудовной, они, как две ручейки текли на встречу друг другу. Вместе окончили школу, вместе поступили в институт, правда в разные, но всегда были вместе и соединившись образовали реку по имени семья. Кстати это было завещанием его отца. Эта бога боязненная и бога любивая семья, все свои дела совершала с божьей помощью и всего добилась своим умом и трудом. Никто из родственников и знакомых не может сказать; "они нам не помогали. В трудную минуту они оказывались рядом, не только морально, но и матерьяльно. Фатьма Махмудовна была настоящей матерью Терезой для курдов! Вот и прошли

повсюду. Создавал не только в городе Алматы, но и в городах Астане, Атырау, Талдыкорган. А что такое строить, создавать людям уют-это означать совершать добро.

За плодотворный труд Ширин Алиевич награжден юбилейной медалью "Главалмаатастрой", отмечен грамотами правительственными грамотами акимата Алматы, Министерства промышленности строительных материалов. Лично президент Республики Казахстан Нурсултан Абишевич Назарбаев вручил ему медаль "За трудовую доблесть".

Ширин Алиевич активно участвует в общественно-политической жизни своего народа. Спонсирует культурные мероприятия. Является спонсором Ансамбля "НУРАЛИ". Всегда, вместе со своим другом Азизе Зия Бадырханом, поддерживал матерьяльно и морально своего дядю Бабаева Маммеда. Всем сердцем болеет за судьбу своего народа, за его будущее, и с этой верой живет. Жизнь продолжается в перели очень много высот и надо творит и творит. Внуки и внучки подрастают. Дети Руслан и Али получившие высшее образование, воспитанные в духе дображелательства и трудолюбия, подталкивают папу на новые созидание. Желаем долгих, долгих лет, здоровой жизни.

**Спасибо БОГУ, что ты ест.
Друг. С.М.С. БАБАЕВ...**

Турция и Иракский Курдистан предпринимают очередную попытку решить курдский вопрос в Турции

Сегодня Эрбиль посетил вице-секретарь Совета по вопросам безопасности и разведки Турции Мурат Озчелик. В Эрбиле он встретился с Нечирваном Барзани. Визит Озчелика происходит после того, как несколько дней назад состоялось заседание Совета национальной безопасности Турции. Озчелик также

должен встретиться с главой курдской разведки Масруром Барзани, министром внутренних дел Курдистана Керимом Синджари, а также с президентом Курдистана Масудом Барзани. Наши источники указывают, что Нечирвану Барзани и Мурату Озчелику поручено курировать курдское досье в Турции. Официально заявляется, что визит

Озчелика связан с предстоящей весной активизацией отрядов РПК, но информированные источники сообщают, что тема переговоров гораздо шире. И источники сообщают, что правительство Турции вместе с правительством Курдистана готовит новый план по мирному решению курдского вопроса в Турции, основанном на диалоге и разоружении РПК. Причем этот план предусматривает поэтапное движение. При этом новая попытка отличается от наших в своей время переговоров между Турцией и представителями РПК в Осло. В организации переговоров в Осло принимал участие президент Курдистана Масуд Барзани и другие курдские руководители. Но сейчас местом переговоров становится не Осло, а Салахеддин, и правительство Курдистана будет играть в этом большую роль. Кроме того, большая роль будет возложена на плечи прокурдской БДП. Со стороны Иракского Курдистана главную роль будут играть Нечирван и Масрур Барзани, а координировать будет Масуд Барзани. Со стороны Турции переговоры будут вестись уже не через разведку МИТ, как раньше, а через главу Совета по безопасности и разведки Мурата Озчелика, который еще недавно был послом Турции в Ираке и имеет хорошие личные отношения со всеми курдскими лидерами. Интересно в этой связи привести высказывание лидера БДП Салахеттина Демирташа, который вчера заявил, что несмотря на насилие и несправедливость правительства АКП против курдского народа, "мы не злопамятны и готовы начать сотрудничество с АКП". Естественно, и Импали, и КСК будут участниками этого процесса, но координирующую роль решено предоставить именно БДП. Напомним, что несколько дней назад Курдистан посетила представительная делегация БДП, после чего ее лидеры показательным образом смягчили свою риторику в отношении АКП.

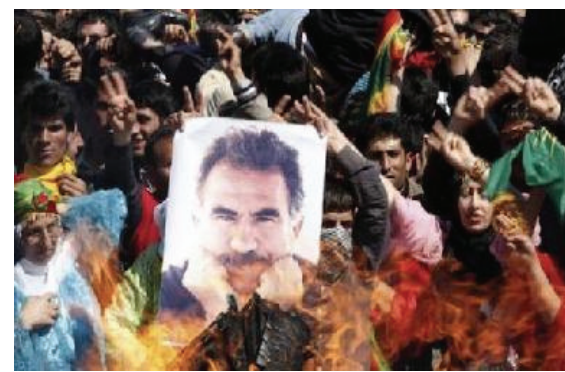
Вместе с тем наблюдатели отмечают, что турецкое правительство ожидает в этой связи провокаций

со стороны некоторых кругов РПК. Свидетельством тому является сегодняшний взрыв у штаб-квартиры АКП в Стамбуле. Турецкое правительство также опасается противодействие в этом вопросе со стороны некоторых турецких военных и националистических кругов. В ситуацию могут включиться и зару-

бежные игроки. Несколько дней назад редактор турецкой газеты "Шафак" в Анкаре, которая считается очень близкой к правительству АКП, написал, что если процесс пройдет нормально, то правительство готово к объявлению всеобщей амнистии. В этом процессе большая роль отводится Масуду Барзани и правительству

Курдистана, не только в отношении решения проблемы РПК, но и в решении будущего Ирака и в вопросах будущей роли курдов в Сирии. Признается, что эта роль усиливается. Таким образом создается стратегический союз между Курдистанским регионом и Турцией в целом. В этом процессе Масуд Барзани высоко ценит роль премьер-министра Турции Реджепа Тайипа Эрдогана и считает, что для курдов это — исторический шанс. Наблюдатели отмечают, что сильное потепление между иракскими курдами и Турцией произошло после визита Эрдогана в Курдистан. После этого отношения все более усиливаются. Наблюдатели отмечают, что в этом плане Турция должна предпринять прежде всего усилия по решению курдского вопроса у себя. И здесь очень важно, чтобы курды считали новую конституцию Турции своей конституцией. В ближайшее время, Турция планирует ратифицировать Конвенцию ЕС по местному самоуправлению, которую ранее она подписала с оговорками. Теперь Турция намерена отказаться от оговорок. Если это будет сделано, то местные органы власти получат широкие полномочия.

Спорный вопрос между курдами и Анкарой — вопрос о статусе боевых сил РПК. РПК хочет, чтобы в этой новой системе их "герилла" получили статус региональных полицейских сил. Но против этого вступает как турецкая сторона, так и многие турецкие курды. При этом, как сообщают источники, близкие к переговорам, Анкара пока не готова придать официальный статус курдскому языку, а согласна только снять на него все ограничения. Самое главное — то, что после разоружения РПК правительство Турции гарантирует всеобщую амнистию, тем же, кто сложит оружие, обещает программу реабилитации и интеграции. Однако амнистия не будет касаться руководителей РПК, которые получают тем не менее возможность спокойно уехать в любую страну.

Абдулла Оджалан – в пятерке самых влиятельных политиков Турции

Исследовательский центр Конгресса США 17 января опубликовал доклад, посвященный Турции. В этом докладе также говорится об этнических и религиозных процессах в стране. По оценкам авторов доклада, курды в Турции составляют 20% населения. Что касается алавитов, то согласно докладу их в Турции проживает от 15 до 20 миллионов. В докладе также называются пять самых влиятельных политиков Турции. Среди них — президент Абдулла Гюль, премьер-министр Реджеп Тайип Эрдоган, министр иностранных дел Ахмет Давутоглу, глава оппозиционной Народно-Республиканской партии Кемаль Киличдароглу и лидер РПК Абдулла Оджалан.

В Курдистане уже 1800 сирийско-курдских беженцев

Иракский Курдистан заявил в понедельник, что он дал статус беженцев 30 сирийским солдатам курдского происхождения, которые перешли в регион с начала восстания против режима Башара аль-Асада. КРГ пообещало, что не выдаст солдат Дамаску. "Мы приняли их по гуманитарным причинам, и они находятся под нашей защитой, и мы дали им статус беженцев", сказал Анвар Хаджи Осман, заместитель министра пешмарга. "Мы не выдадим их сирийскому правительству, потому что они являются курдами и наше право чтобы защищать их", сказал он. Осман сказал, что они перешли через границу в провинцию Дохук. Согласно официальным данным, в двух лагерях сирийско-курдских беженцев в Дохуке находятся 15 семей и 130 гражданских лиц, бежавших в регион из Сирии в последние дни. "Эти сирийские семьи были распределены между двумя лагерями, где живут 1800 сирийских курдов", сказал Барзан Бурхан Мурад.

Председатель Партии националистического движения (ПНД) Девлет Бахчели заявил, что его партия выражает обеспокоенность в связи с обещанием сирийских оппозиционных сил предоставить автономию курдскому меньшинству в этой стране.

Девлет Бахчели боится требований курдов Сирии

Выступая во вторник на заседании парламентской группы своей партии, Бахчели предложил свою оценку последних событий в Сирии. Он сказал, что насилие в стране усиливается с каждым днем. "Темные облака, сгустившиеся над Дамаском, становятся все темнее с каждым днем, и следы вмешательства международного сообщества становятся все более заметны. В свете этих фактов, создается впечатление, что нынешнему режиму в Сирии будет трудно долго удерживать свои позиции".

Он сказал, что встреча Друзей Сирии в Тунисе на прошлой неделе, в которой приняли участие сирийские оппозиционные силы, работала на обострение

ситуации. "Вы помните, что кровавый процесс, который привел к свержению Каддафи в Ливии также начался с аналогичной международной конференции друзей [Ливии], отдавшей ее в лапы крестоносцев. Те, кто утверждают, что сегодня Сирия проводят новый вид жестокости, агрессии и падения Дамаска".

Бахчели отметил, что конференция в Тунисе поставили цель для сирийского национального совета, который должен быть признан на международном уровне в качестве законного представителя страны. "Подобные же события произошли в ливийском хаосе. Тем не менее, одним из вопросов, который волнует нас, заключается в том, что представители

оппозиции выступили с заявлениями о перспективах предоставления статуса автономии сирийским курдам. После рождения повстанческой администрации после оккупации Ирака, и если подобное развитие произойдет и в Сирии, на нашей южной границе могут образоваться новые автономные правительства".

Он также отметил, что курды в сирийских городах, в том числе Камышлы, Джебзире и Алеппо, требуют слияния с северным Ираком. "В рамках этого процесса, борьба за создание большого Курдистана, включающего четыре региона (четыре страны) пройдет долгий путь. Такие мнения были озвучены совсем недавно на совещании в Эрбиле."

ДИПЛОМАТ

№ 08 (156) 05 - 11 март 2012

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

ПОСЛЕДНЯЯ
страница

Президент Барзани встретился с послом США в Ираке

Президент Масуд Барзани встретился в субботу с послом США в Ираке Джеймсом Джеффри, чтобы обсудить политические события в Ираке и в регионе. Посол Джеффри

подтвердил приверженность демократическому процессу в Ираке своего правительства и то, что Белый дом

будет и впредь поддерживать Ирак и Курдистан, даже сейчас, когда американские войска покинули страну. Он высказался о Курдистане, как об истории успеха на

Ближнем Востоке и обещал неизменную приверженность своей страны безопасности и благосостоянию народа Курдистана. Он также высоко оценил безопасность и экономические

успехи в Курдистане, отметив, что Курдистан будет играть ключевую роль в будущем этого региона. Относительно иракского политического кризиса, пре-

зидент Барзани заявил, что для того, чтобы был достигнут политический прогресс, все иракские стороны должны соблюдать конституцию и уважать достигнутые договоренности.

Барзани и Талабани обсудили формирование нового кабинета КРГ

Глава Патриотического Союза Курдистана Джалала Талабани, и глава Демократической партии Курдистана Масуда Барзани в понедельник встретились в Сулеймании, чтобы обсудить формирование нового кабинета КРГ и организацию иракской общенациональной конференции. Об этом сообщает агентство "ПУК-Медиа". Во встрече участвовали также старые и новый премьеры КРГ: Бархам Салих и Нечирван Барзани.

Мошенники пытались "развести" Османа Байдемира с помощью поддельного письма Обамы

Как сообщает газета "Хьюриет Дейли Ньюс", мошенники попытались присвоить деньги мэра Диярбакыра Османа Байдемира, направив ему поддельное письмо якобы от президента США Барака Обамы.

Псевдо-Обама написал Байдемиру, что в ходе своей предвыборной кампании он "хотели бы видеть поддержку и вклад от наших друзей и союзников во время (подготовки к выборам)". В письме, написанном на подделанном бланке Белого Дома, сообщается, что предлагаемая финансовая сделка будет "храниться в полном секрете", и содержится просьба к Байдемиру внести деньги на определенный банковский счет.

Аферисты отметили курдское происхождение мэра, написав: "[Я] с нетерпением ожидаю совместной работы с вашей администрацией и всем курдским народом, чтобы

построить лучшую жизнь". Байдемир, равнодушный к попытке аферы, направил ответ

"президенту", любезно отказавшись от сделки и пригласив его на обед в свой любимый местный ресторан, ссылаясь на предпочтение Обамы местной кухне, когда он встречается с мировыми лидерами.

Конференция курдского языка проходит в Амеде

Около 200 лингвистов из всех пяти частей Курдистана это Северный, Восточный, Южный, Западный и Кавказский Курдистан, а так же курды Европы и Канады приняли участие в конференции по курдскому языку, которая была организована в культурном центре Джагархуна в Амеде. Как сообщает агентство "Диджле", на открытии трехдневной конференции выступил сопредседатель Конгресса Демократического общества (ДТК) Ахмет Тюрк, который подверг критике произвол государства, пытающегося предать забвению курдский язык. Тюрк отметил необходимость сделать возможным использование курдского не только в образовании, но во всех областях жизни. "Курдский язык должен быть государственным языком, кроме того что он должен быть языком образования, культуры и самобытности. В противном случае, он со временем исчезнет", добавил Тюрк. Тюрк также подчеркнул важность единства курдов, с точки зрения языка и политики. В свою очередь сирийско-курдский лингвист Изеддин Абдулла заявил, что в Сирии в последние месяцы были открыты школы для курдов на основе демократической автономии.

Успешное участие женщины Курдистана

Регионального Курдистана и Флорин Георгис, Генеральный директор высшего совета по делам женщин. Напомним, что это первый раз делегация Курдистана участвует в этой конференции.

Делегация регионального правительства Курдистана участвует в 56 ой конференции Специальные условия по положениям женщин, организованный "CSW56" Организации Объединенных Наций. В состав делегации входят Бахшан Зангана, генеральный секретарь Верховного совета по делам женщин в Региональном Курдистане и Диндар Зибари, помощник представителя внешних связей по делом международные организации, в правительстве

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:
TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

ТАХИР СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbirlər:
RAMİZ CƏBRAYİLOV,
SAKİT ÇIRAQLI

Müəlliflərin mövqeyi redaksiyanın
övqeyi ilə üstüstdə düşməyə bilər.

www. Diplomata-kurdi.com

Ünvan: Bakı şəhəri, 40
Küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil-17

Navnisan: Bakü 40 soqaq
S.Mehmandarov xanı 25 mal-17

Адрес: Баку 40, улица С.
Мехмандарова дом 25 кв-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar
mərkəzində uylılıb səhifələnilib və "Futbol+
Serviss" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: diplomat_gazeti@box.az

Şəhadət namə : NFŞ 005004966

BUSB-un2 sayılı Sabunçu rayon
filialı

VÖEN1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 4500